

واکاوی ابعاد اجتماعی بحران کووید-۱۹: مرور نظام‌مند مقاله‌های علمی-پژوهشی (۱۴۰۱-۱۳۹۹)

فاطمه جواهری^۱، نیلوفر اورعی^۲

شناسه پژوهشگر (ارکید): ۳۱۴۲-۸۶۳۳-۰۰۰۰-۰۰۰۰-۰۰۰۰

شناسه پژوهشگر (ارکید): ۶۱۴۴-۰۳۴۳-۰۰۰۰-۰۰۰۰-۰۰۰۰

چکیده

همه‌گیری کووید-۱۹، کیفیت زندگی افراد و همچنین عملکرد نهادهای جامعه را برای مدت طولانی با مسائل فراوانی مواجه ساخت. پژوهشگران ایرانی درباره آثار و پیامدهای مختلف این رخداد به کاوش پرداخته و بخشی از دستاوردهای خود را در مجلات علمی بازتاب داده‌اند. آگاهی از دستاوردهای مساعی انجام‌شده، از نظر علمی و کاربردی روشنگر خواهد بود. در این راستا می‌توان دو هدف را متصور شد؛ هدف نخست، شناسایی ویژگی‌های مقالات موجود از حیث مختصات نظری، روش‌شناختی و محتوایی و هدف دوم، شناسایی تأثیرات بحران کرونا بر جامعه ایران است. در تحلیل اطلاعات برگرفته از مقالات منتخب، از مفهوم بحران سیلویا والبی به‌عنوان یک ابزار فکر بهره‌گرفته شده است. با اتکا به روش مرور نظام‌مند تحقیقات پیشین، ۹۳ مقاله مرتبط با این موضوع که در مجلات علوم اجتماعی و جامعه‌شناسی کشور در بازه سال‌های ۱۳۹۹ تا ۱۴۰۱ منتشر شده بود، گزینش و بررسی شد. نتیجه تحلیل‌ها حاکی از آن است که بیشتر پژوهش‌ها در سطح خرد و با رویکردی توصیفی (۳۹/۸ درصد) و تبیینی-پیامدی (۳۵/۹ درصد) به مطالعه کووید ۱۹ پرداخته‌اند. روان‌شناسی اجتماعی (۱۹/۲ درصد) و جامعه‌شناسی دین (۱۴/۱ درصد) بیش از حوزه‌های دیگر در مرکز توجه پژوهشگران بوده است. همچنین بیشتر پژوهش‌ها (۴۱/۵ درصد) کووید-۱۹ را بحرانی تلقی کرده‌اند که شکل و صورت‌بندی اجتماعی را در برخی حوزه‌ها مانند دین‌داری، سبک‌های زندگی، الگوهای فراغت، مراسم سوگواری و روش‌های آموزش، تغییر داده است. در پایان، پاره‌ای خلاصه‌های پژوهشی مربوط به مطالعه ابعاد اجتماعی کووید-۱۹ مطرح شده است.

کلیدواژگان: کووید-۱۹، کرونا، صورت‌بندی اجتماعی، بحران، مرور نظام‌مند.

۱. دانشیار جامعه‌شناسی، دانشگاه خوارزمی (نویسنده مسئول) / javaheri@khu.ac.ir

۲. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی ایران، دانشگاه خوارزمی / niloofar.oraei@khu.ac.ir

مقاله علمی پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۷/۱۷/۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۷/۱۲/۵

دوفصلنامه مسائل اجتماعی ایران، سال سیزدهم، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۴۰۱، صص ۸۳-۴۵

۱. مقدمه

جامعه ایران تجربه بیماری‌های واگیردار گوناگونی همانند جذام، آنفلوآنزای اسپانیایی، وبا، طاعون، مالاریا، حصه، تیفوس، سیاه‌سرفه، سیاه‌زخم و تب راجعه (مهری چمبلی و حبیبی، ۱۳۹۸؛ میرصالحیان و دالوند، ۱۳۹۷) را از سر گذرانده است. از این رو ابتلا به همه‌گیری کووید-۱۹ برای ایرانیان امر نوظهوری نیست، ولی گستره و شتاب انتقال این بیماری در مناطق گوناگون کشور و تأثیر آن بر ارتباط جامعه ایران با دیگر کشورهای جهان، به آن خصیصه متمایز بخشیده است.

در مقطع زمانی نگارش این پژوهش، سازمان جهانی بهداشت آمار مبتلایان جهانی به کووید-۱۹ را ۷۵۹/۴۰۸/۷۰۳ نفر و شمار جان‌سپردگان را ۶/۸۶۶/۴۳۴ نفر گزارش کرده است. به گزارش این سازمان، آمار واقعی سه برابر آن چیزی است که به‌طور رسمی اعلام می‌شود.^۱ با وجود اذعان به سوبه جهانی این بیماری عالم‌گیر و اشتراکات کشورهای مختلف در تجربه آن، به دلیل بافت و پس‌زمینه متفاوت سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی کشورهای مختلف، آثار و پیامدهای این بیماری از جامعه‌ای به جامعه دیگر تا اندازه‌ای متفاوت بوده است.

بر پایه پژوهش‌های مختلف انجام‌شده در سطح جهان، بحران کووید-۱۹ سطوح مختلف زیست فرد و جامعه را دچار چالش و پیچیدگی کرده است، هرچند که مولد فرصت‌های نوینی هم بوده است. همه‌گیری کووید-۱۹ از یک سو بر سلامت روان (آدین و آدین، ۲۰۲۱)، ارتباطات میان‌فردی (حمدانی و همکاران، ۲۰۲۰؛ بالانی، ۲۰۲۲)، الگوی مصرف (پارک و همکاران، ۲۰۲۱)، سبک و سیاق دین‌داری (ژاکوبی، ۲۰۲۲)، اعتماد اجتماعی (مین، ۲۰۲۲) و وجوه دیگری از نگرش‌ها و کنش‌های مردم تأثیر گذاشته و مولد اختلال‌ها و مشکلاتی شده است. از سوی دیگر و در سطحی بالاتر، این رخداد عملکرد کنشگران سازمانی به‌ویژه سازمان‌های زیرمجموعه حوزه پزشکی، آموزش و پرورش، آموزش عالی و اقتصاد را متأثر کرده و سطح انتظار مردم از مدیریت کارآمد و اثربخش نهاد سیاست و دستگاه‌های اجرایی مرتبط با آن را شدت بخشیده است (پارسونز و ویگینز، ۲۰۲۰؛ منصور، ۲۰۲۱).

یورگن هابرماس^۲ (۱۳۹۹) در کتاب «کرونا فلسفه: تأملاتی در باب علم، بحران و زیست‌سیاست» و دیوید هاروی^۳ (۱۳۹۹) در کتاب «بیماری فراگیر در عصر نتولیرال» نسبت میان همه‌گیری کرونا و امر سیاست را تحلیل کرده‌اند. شاید بارزترین مصداق پیوند کرونا با حوزه سیاست را بتوان در کلام ترامپ، رئیس‌جمهور وقت ایالات متحده، مشاهده کرد؛ زمانی که او کرونا را ویروس چینی خواند (میلز، ۲۰۲۱). تحول دیگر در این راستا، تأثیر شیوع کووید-۱۹ بر بسط گفتمان پزشکی و روند پزشکی شدن جامعه است. این رویداد نه تنها نفوذ پزشکان را در زیست جهان مردم تشدید کرده، بلکه پیوند این حوزه دانش با نظام قدرت را مستحکم‌تر نموده و جایگاه نهاد پزشکی را به‌عنوان بازوی انضباطی دولت در انتظام بخشیدن به شرایط بحرانی کشور تقویت کرده است (دگرمان، ۲۰۲۰).

۱. ن. ک. <https://covid19who.int>

2. Jürgen Habermas

3. David Harvey

در مجموع پدیده همه‌گیری کووید-۱۹ نشان داد که امر «سلامت» تا چه حد با ظرفیت‌ها و قابلیت‌های ساختارهای فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی جامعه مرتبط است. ویروس کرونا اعم از آن‌که در خلال چرخه‌ای طبیعی و در اثر خطایی انسانی به وجود آمده باشد یا به شکلی عمدی بر اساس مقاصد سیاسی-اقتصادی دولت‌هایی خاص ساخته و پرداخته شده باشد، مصداق جامعه‌ای است که به واسطه عملکرد اعضایش به یک محیط مخاطره‌آمیز تبدیل شده است.

از آنجاکه امروزه تأمین سلامت یکی از مهم‌ترین مسئولیت‌های دولت‌های ملی و بخشی از یک نظام حکمرانی خوب است، مدیریت بحران کووید-۱۹ هم بر عهده دولت و هم معیار مشروعیت بخشی به آن است. در ایران به موازات اقدامات عملی کارگزاران دولتی برای تأمین امنیت شهروندان جامعه، اندیشمندان و پژوهشگران علوم اجتماعی و به‌ویژه جامعه‌شناسان وارد میدان شده و به مطالعه ابعاد مختلف پدیده کووید-۱۹ پرداختند. یافته‌ها و دستاوردهای آنان از طریق تدوین کتاب، انجام طرح‌های پژوهشی، جستارهای منتشرشده در روزنامه‌ها و شبکه‌های اجتماعی و درنهایت به صورت مقالات علمی برگرفته از پژوهش‌های نظری و تجربی در نظام دانش کشور، جریان پیدا کرده است.

به‌رغم آثار متنوعی که در این حوزه به رشته تحریر درآمده است، اما یک تصویر کلی از آن‌ها در دست نیست. به عبارت دیگر، بر اساس آنچه عرضه شده نمی‌توان به نگرشی روشن درباره سویه‌های فرهنگی و اجتماعی پاندمی کرونا در ایران نائل شد. به نظر می‌رسد این هدف به میانجی مراجعه به پژوهش‌های علمی و بررسی دقیق و نظام‌مند آورده‌های معرفتی‌شان تا حدی تحقق‌پذیر باشد.

تجمیع و تلفیق دانش تولیدشده در مورد سویه‌های اجتماعی و فرهنگی کووید-۱۹، به آگاهی از شیوه مواجهه جامعه ایران با یک بحران زیستی-اجتماعی کمک می‌کند، تحلیل انتقادی آن‌ها را امکان‌پذیر می‌سازد و می‌تواند منشأ بیش‌های تازه‌ای درباره مشکلات جامعه و عملکرد نظام دانش جامعه‌شناسی ایران در آن رابطه شود. افزون بر این، انجام چنین مطالعاتی از آن حیث مهم است که دست‌کم برخی از بحران‌هایی که جامعه بشری در آینده با آن مواجه خواهد شد، ماهیت فرامرزی خواهد داشت (باوین، ۲۰۰۹: ۳۶۸). بنابراین می‌توان احتمال داد که این آخرین بار نیست که ایران با چنین چالشی روبه‌رو می‌شود و بدین ترتیب مطالعه ابعاد اجتماعی کووید-۱۹ می‌تواند برای سیاست‌گذاری شواهدمحور در کشور ما مفید باشد.

بر همین اساس در این مقاله تلاش شده است مقالات علمی-پژوهشی منتشرشده در مجلات معتبر علوم اجتماعی به‌ویژه مجلات جامعه‌شناسی کشور با موضوع کووید ۱۹ بررسی شود. چنین گزینشی از آن روست که مقالات منتشرشده در مجلات علمی اغلب نتیجه فعالیت پژوهشی هستند و به شیوه‌ای مسئله‌پرازانه تولیدشده‌اند، در خلال یک فرایند دآوری و نقادی چندجانبه به تأیید رسیده‌اند و از پشتوانه خرد جمعی برخوردارند. در این راستا دو پرسش مدنظر است:

- مقالات مربوط به کووید-۱۹ از حیث مختصات نظری، روش‌شناختی و محتوایی دارای چه ویژگی‌هایی هستند و در آن‌ها چه جنبه‌ها یا موضوعاتی نادیده گرفته شده است؟
- یافته‌های مقالات موردبررسی، چه شناختی را در مورد آثار و پیامدهای بحران کووید-۱۹ عرضه می‌کنند؟

۲. آثار علمی پیشین

تنی چند از محققان ایرانی به مرور نظام‌مند مطالعات کووید-۱۹ پرداخته‌اند. از جمله باقری و فتحی آشتیانی (۱۴۰۱) پیامدهای روانی-اجتماعی دوران پساکرونا ویروس را در قالب مرور نظام‌مند ۴۰ تحقیق مطالعه کردند. نتیجه پژوهش آن‌ها از بروز مشکلات اقتصادی، آموزشی و فرهنگی و شیوع بالای مشکلات روانی-اجتماعی مانند افسردگی، اضطراب، ترس، انگ اجتماعی، فرسودگی شغلی، افکار خودکشی، خشونت خانگی و فشار روانی پس از سانحه حکایت می‌کند.

پورشهری و همکارانش (۱۴۰۱) به منظور تعیین عوامل مؤثر بر پذیرش یا عدم پذیرش واکسیناسیون کووید-۱۹، به مرور نظام‌مند پژوهش‌های خارجی پرداخته‌اند. یافته‌های آن‌ها نشان می‌دهد عامل جنسیت، اعتماد به دولت و بیمارستان‌ها و نگرانی از عوارض جانبی واکسیناسیون، مهم‌ترین تعیین‌کننده‌های نگرش مثبت به واکسیناسیون هستند. تقوایی و افراطی (۱۴۰۱) بر مرور نظام‌مند پژوهش‌های مرتبط با وضعیت آموزش مجازی در دوران پاندمی کرونا متمرکز شدند. یافته‌های آن‌ها نشانگر آن است که عدم وجود زیرساخت‌های لازم باعث شد آموزش مجازی با چالش مواجه و نیازهای آموزشی دانش‌پژوهان نادیده گرفته شود. تحقیق عامری و همکاران (۲۰۲۲) نیز بیانگر آن است که برخورداری از سواد سلامت الکترونیکی، رفتار پیشگیری از ابتلا به کووید-۱۹ را تقویت می‌کند.

آثار یادشده که بر مبنای روش مرور نظام‌مند انجام شده‌اند، در قلمرو دانش پزشکی، روان‌شناسی و مدیریت قرار می‌گیرند و در مجلاتی از همین سنخ منتشر شده‌اند.^۱ به‌رغم منابع متعدد تولیدشده از سوی پژوهشگران علوم اجتماعی ایرانی درباره کووید-۱۹، در زمینه تلفیق و تجمیع تحقیقات موجود بر پایه روش مرور نظام‌مند (که بتواند پشتوانه فکری این مطالعه گردد) اقدام خاصی صورت نگرفته است. حتی در منابع خارجی هم چنین موردی (دست‌کم در دامنه جست‌وجوی نویسندگان این مقاله) یافت نشد. مطالعه حاضر، به مدد بهره‌مندی از مرور نظام‌مند تحقیقات انجام‌شده در سال‌های ۱۴۰۱-۱۳۹۹ در قلمرو علوم اجتماعی و به‌ویژه جامعه‌شناسی ایران، می‌کوشد درون‌مایه آن‌ها را شناسایی کند و تصویری کلی از شیوه مواجهه کنشگران فردی یا سازمانی با کووید-۱۹ عرضه نماید. این پژوهش تلاش می‌کند دریابد کدام حوزه‌های جامعه‌شناسی بیشترین سهم را در مطالعه کووید-۱۹ داشته‌اند، کدام جنبه این بیماری بیشتر مسئله‌مند شده است، آثار ناشی از مواجهه با بحران موردنظر چه بوده و چه جنبه‌هایی از مطالعه این موضوع مغفول مانده است؟

۳. چهارچوب تحلیل

این پژوهش به شیوه مرسوم، نیازمند یک چهارچوب نظری متعین نیست؛ زیرا هدف اصلی آن، توصیف و تحلیل محتوا و مضامین منعکس‌شده در مقالات منتخب است و تبیین رابطه میان عوامل یا آزمون فرضیه‌ای خاص مدنظر نیست. البته با توجه به لزوم وجود یک بنیان فکری برای تفسیر و استنتاج از یافته‌ها، از چهارچوب تحلیلی مربوط به مفهوم «بحران» بهره گرفته شده است.

۱. برای اطلاع از مشخصات کامل مجلات، به پیوست این نوشتار مراجعه شود.

کووید-۱۹ با ایده «جامعه مخاطره‌آمیز»^۱ اولریش بک^۲ (۱۹۹۲) قرابت زیادی دارد. جامعه مخاطره‌آمیز، مستعد رویارویی با انواع «بحران» است. بحران یک موقعیت نامتعیین و مولد مخاطرات و فرصت‌های پنهان است که در محدوده زمانی مشخصی باید مرتفع شود (کانیون، ۲۰۲۰: ۶). کووید-۱۹ به واسطه فناوری و اشکال زندگی مدرن در سطح جهان انتقال پیدا کرد و جامعه جهانی را به شیوه‌ای قدرتمند در معرض عبور از سیاست توزیع کالا به سیاست توزیع مخاطره قرارداد (کوران، ۲۰۲۲).

در دنیای معاصر که جوامع در شرایطی متغیر و پرتلاطم به سر می‌برند، سازمان‌ها برای مدیریت بحران به هوش سازمانی خود اتکا دارند (پولز، ۲۰۰۵). هوش سازمانی، توانایی یک سازمان در گردآوری اطلاعات، تولید دانش، نوآوری، عمل مؤثر مبتنی بر دانش به منظور شناسایی و کاهش مشکلات و پیش‌بینی افق پیش رو است (آکگان، ۲۰۰۷: ۲۷۴). بر مبنای استعاره هوش سازمانی می‌توان گفت یک جامعه قوی با اتکا به هوش کنشگران انسانی و سازمانی‌اش قادر است بحران‌های مختلف را مدیریت کند. بی‌تردید، مدیریت بحران هنگامی که مشکل ماهیت فرامرزی دارد بسیار دشوار است؛ زیرا این امر نیازمند منابع مالی کافی، سرعت عمل، دقت، هماهنگی، آموزش، تجربه و جلب مشارکت مردم است (بوین، ۲۰۰۹: ۳۶۹).

سیلویا والبی^۳ (۲۰۲۲) با قراردادن کووید-۱۹ در کانون نظریه بحران، طرح نظری خلاقانه‌ای را پیشنهاد کرده است. در نگاه وی، بحران رویدادی است که برای مدت زمان خاصی منشأ تغییرات فراوانی در یک نظام اجتماعی شود و بین علل و پیامدهای آن رابطه متناسبی وجود نداشته باشد (والبی، ۲۰۰۲: ۴۹۹). به‌زعم والبی، بحران می‌تواند چهار نوع تأثیر بر جامعه داشته باشد:

• اول، بحران ممکن است جریان شود، به طوری که تغییر اساسی یا دائمی صورت نگیرد. یک مثال از بحران و بازیابی، تحلیل پولانی^۴ (۱۹۵۷) است که نشان می‌دهد چگونه تجاری‌سازی بیش‌ازحد زمین، کار و پول می‌تواند منجر به فقر و گرسنگی شود، اما از طریق جنبش جامعه مدنی بازیابی شود. این جنبش زیاده‌روی‌ها را به چالش می‌کشد و پس از یک دوره مبارزه سیاسی، اقتصاد را مجدداً در فضای اجتماعی قرار می‌دهد و در نتیجه جامعه را به تعادل بازمی‌گرداند (همان: ۵۰۲).

• دوم، بحران ممکن است مجموعه‌ای از روابط اجتماعی موجود را تشدید و روند توسعه را تسریع کند. نمونه‌ای از تسریع توسعه را می‌توان در تحلیل بحران اقتصادی شومپیتر^۵ (۱۹۵۴) به‌عنوان «تخریب خلاق» یافت؛ لحظه‌ای که در آن تخریب بخش‌های قدیمی‌تر و کم‌تر مولد اقتصاد، منابع را برای بخش‌های جدیدتر آزاد می‌کند. در نتیجه صنایع مولدتر توسعه می‌یابند. این امر مسیر توسعه اقتصادی را که در غیر این صورت کندتر انجام می‌شد، تسریع می‌کند.

1. Risk society
2. Ulrich Beck
3. Sylvia Walby
4. Karl Polanyi
5. Joseph Schumpeter

مثال دیگر را می‌توان در تحلیل هاس^۱ (۱۹۵۸) از پروژه تشکیل اتحادیه اروپا مشاهده کرد که در آن مجموعه‌ای از بحران‌ها در نهادهای اقتصادی ناپایدار، منجر به ادغام نهادهای سیاسی در «اتحادیه‌ای عمیق‌تر» شد و در نهایت اروپایی صلح‌آمیزتر را به ارمغان آورد.

در هر دو مثال، بحران‌ها فرصت‌هایی هستند که در آن‌ها نهادها به‌گونه‌ای بازسازی می‌شوند که اشکال مثبت توسعه اجتماعی را که در غیر این صورت آهسته‌تر اتفاق می‌افتاد، پیش می‌برد (همان: ۵۰۳).

• سوم، بحران ممکن است منجر به دگرگونی نظام اجتماعی از شکلی به شکل دیگر شود. این وضعیت را می‌توان نقطه عطف بحرانی دانست. یک مثال، سازش تاریخی بین سرمایه و کار است که نتیجه مبارزات سیاسی در سوئد در دهه ۱۹۳۰ بود و به دهه‌ها توسعه سوسیال دموکراتیک منجر شد. در همان دوره و در همان قاره اروپا، در کشورهای دیگر از جمله آلمان و ایتالیا، نتیجه نقطه عطف بحرانی، فاشیسم بود. در همه این نمونه‌ها بحران جامعه را دگرگون کرده است (همان: ۵۰۳).

• چهارم، بحران ممکن است به فاجعه و تباهی یک گونه یا یک نوع صورت‌بندی جامعه منجر شود. برای مثال، میکرب‌ها و ویروس‌ها خیل کثیری از مردم را در مقاطع خاصی از تاریخ از بین برده‌اند و فاجعه بزرگی برای تمدن‌ها و جوامع ایجاد کرده‌اند. نمونه دیگر، پیامدهای زیست‌محیطی تغییرات آب‌وهوایی ناشی از انتشار دی‌اکسیدکربن در جو است (همان: ۵۰۴).

هرچند در نوشتار پیش رو، الگوی پیشنهادی والبی به شکل تمام‌عیار به کار گرفته نشده است؛ اما ایده او به‌مثابه یک دستگاه فکری و ابزاری برای اندیشیدن برگزیده شده است. بر این مبنا، می‌توان به این پرسش پاسخ داد که مطالعات منتخب این تحقیق نسبت به پیامدهای اجتماعی بحران کرونا چه رویکردی را بازتاب داده‌اند؛ این بحران را منشأ چه نوع تغییراتی در نظم و نسق اجتماعی دیده‌اند؛ بحران موردنظر در چه مواردی مولد اصلاحات اجتماعی شده است؛ در چه بخش‌هایی به تثبیت مناسبات اجتماعی منجر شده است؛ در چه قلمروهایی شکل و صورت‌بندی اجتماعی را تغییر داده و در چه قلمروهایی آثار مخربی بر جای گذاشته است. بر همین اساس در واکاوی پژوهش‌های منتخب این تحقیق، افزون بر بررسی و توصیف برخی مختصات درونی پژوهش‌ها، به این امر نیز توجه شده است که یافته‌های آن‌ها بر کدام‌یک از این تأثیرات چهارگانه دلالت دارد.

۴. روش پژوهش

مطالعه حاضر با بهره‌گیری از روش مرور نظام‌مند تحقیقات موجود انجام شده است. این روش متناسب با نفع معرفتی محقق به شیوه‌های متفاوتی اجرا می‌شود؛ برخی از انواع آن به ارزیابی انتقادی تحقیقات پیشین می‌پردازند و برخی دیگر یافته‌های عدد و رقمی آن‌ها را از جهت آماری ترکیب و مقایسه‌پذیر می‌سازند (خان، ۲۰۰۳؛ نوان، ۲۰۲۰).

در این مطالعه، روش مرور نظام‌مند مشتمل بر مراحل زیر است:

1. Ernst Bernard Haas

- تعیین پرسش تحقیق و چهارچوب بخشیدن به آن؛
- شناسایی آثار مرتبط؛
- خلاصه‌کردن و تجمیع نتایج؛
- تحلیل و تفسیر یافته‌ها.
- ارزیابی کیفیت مطالعات انجام‌شده؛

در ایران پژوهش‌های پرشماری در بیشتر رشته‌های علوم انسانی همچون روان‌شناسی، حقوق، اقتصاد و علوم سیاسی در مورد کووید-۱۹ صورت گرفته است؛ اما بر مبنای گرایش علمی نویسندگان این متن، تمرکز این مطالعه بر پژوهش‌های عرضه‌شده در حوزه جامعه‌شناسی است. در این راستا تلاش شد از طریق ترکیب و مقایسه کم و کیف تحقیقات انجام‌شده، بینشی تازه ارائه گردد. بررسی و واکاوی منابع موجود حول دو محور صورت گرفت. نخست، به‌منظور مشخص‌شدن مختصات پژوهشی آثار یادشده معیارهایی مانند نوع جهت‌گیری پژوهش، نظریه‌های پشتیبان، روش تحقیق، کانون پژوهش و واحد تحلیل مدنظر قرار گرفت. سپس برای مشخص‌شدن پیامدهای اجتماعی کووید-۱۹ از مفهوم بحران و آثار چهارگانه آن استفاده شد و یافته‌های مقالات موردبررسی، در این چهارچوب طبقه‌بندی شد.

جمعیت آماری این تحقیق شامل همه مقالاتی است که در نشریات حوزه علوم اجتماعی (مجلات دانشگاهی یا وابسته به انجمن‌های علمی) مورد تأیید وزارت علوم طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۳۹۹ منتشر شده است. برای گزینش مقالات، معیارهای زیر مدنظر بوده است:

- مقاله ماهیت علمی-پژوهشی داشته باشد و از نوع مقالات مروری یا ترجمه‌ای نباشد؛
- تاریخ انتشار آن‌ها از یک ماه پس از اعلام شیوع بیماری در ایران تا زمان نگارش مقاله یعنی در بازه زمانی ۱۳۹۹ تا ۱۴۰۱ باشد؛
- مقاله در یکی از نشریات علمی دانشگاهی یا نشریات وابسته به انجمن‌های علمی مربوط به حوزه جامعه‌شناسی چاپ شده باشد.

- چنانچه مقاله‌ای در نشریات سایر رشته‌های علوم انسانی درج شده باشد، دست‌کم یکی از نویسندگان آن از استادان، پژوهشگران، دانش‌آموختگان یا دانشجویان مجموعه علوم اجتماعی باشد.^۱

ابتدا در پرتال جامع علوم انسانی (ensani.ir) مقالات علمی پژوهشی مندرج در مجلات جامعه‌شناسی (شامل مجلات مطالعات اجتماعی ایران، مسائل اجتماعی ایران، مطالعات کاربردی در علوم اجتماعی، علوم اجتماعی) از طریق فیلتر نتایج جست‌وجو انتخاب شدند. در گام دوم، مقالاتی که با کلیدواژه‌های کرونا/کووید/کوید در چند مجله‌ای که دربردارنده پژوهش‌هایی از رشته‌های مختلف علوم انسانی بودند (نظیر نشریه فرهنگ مردم ایران، پژوهش در دین و سلامت، مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، دولت‌پژوهی و خانواده‌پژوهی)، به‌طور جداگانه بررسی شدند تا چنانچه مقاله‌ای توسط دست‌کم یک عضو هیئت علمی، پژوهشگر یا دانش‌آموخته زیرشاخه‌های علوم اجتماعی نگاشته شده بود، گزینش و به مقالات مرحله اول اضافه شود.

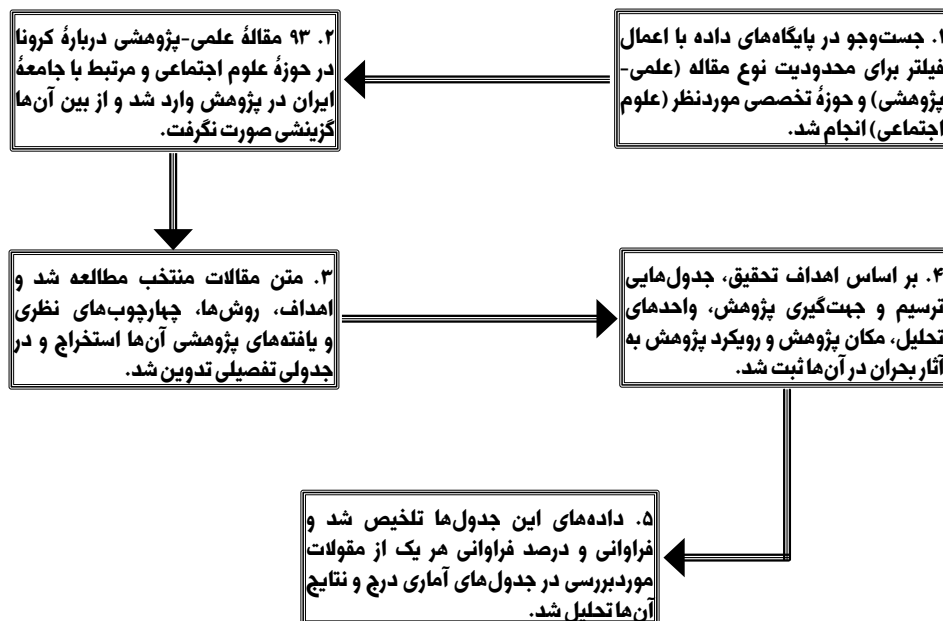
۱. علوم اجتماعی در اینجا به معنای شاخه‌ای از علم دربردارنده زیرشاخه‌های جامعه‌شناسی، انسان‌شناسی، مردم‌شناسی، جمعیت‌شناسی، علوم ارتباطات، برنامه‌ریزی رفاه اجتماعی و مطالعات زنان است و دیگر رشته‌های علوم انسانی مانند تاریخ، حقوق، علوم سیاسی و اقتصاد را در بر نمی‌گیرد.

در پایگاه مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (sid.ir) نیز ۶۳۶ مقاله در حوزه علوم انسانی با سه کلیدواژه یادشده، یافت شد. همه این مقالات بر اساس نام نشریه و حوزه تخصصی نویسنده بررسی و موارد جدید به فهرست اولیه افزوده شد. و بالاخره در پایگاه مجلات تخصصی نور (noormags.ir) از طریق جست و جوی پیشرفته، فیلتر رتبه علمی- پژوهشی و فیلتر حوزه های علوم اجتماعی و میان رشته ای انتخاب شدند. از این طریق ۱۱۲ مقاله به دست آمد که پس از تطبیق با معیارهای گفته شده و اطمینان از غیرتکراری بودن نسبت به دو پایگاه پیشین، به فهرست مقالات منتخب اضافه شدند.

در نهایت پس از اعمال فرایندهای یادشده، ۹۳ مقاله در زیرمجموعه علوم اجتماعی خاص (شامل رشته های جامعه شناسی، انسان شناسی، مردم شناسی، جمعیت شناسی، علوم ارتباطات، برنامه ریزی رفاه اجتماعی و مطالعات زنان) گزینش و بررسی شد.

در ادامه، متن همه این ۹۳ مقاله مطالعه شد و موارد مهم و کلیدی برای پرسش های این پژوهش، در قالب چندین جدول توصیف و طبقه بندی شدند. این جدول ها حاوی دسته بندی مقالات بر اساس اهداف، روش ها و یافته های پژوهش ها، جهت گیری های پژوهشی، چهارچوب های نظری، حوزه های جامعه شناسی، موقعیت مکانی، واحدهای تحلیل و سرانجام رویکرد مقالات نسبت به آثار بحران کرونا بر جامعه ایران طبق چهارچوب نظری این تحقیق بود. در پایان پس از تلخیص و ترکیب، داده های این جدول ها در قالب جدول هایی جدید در بخش یافته ها ارائه و تفسیر شد.

نمودار شماره ۱: مراحل جست و جو و طبقه بندی داده ها

۵. یافته‌های پژوهش

در این مبحث ابتدا مختصات پژوهشی مقالات در قالب جدول‌های آماری و تحلیل‌های توصیفی ارائه شده و سپس آثار ناشی از بحران کووید-۱۹ بر اساس یافته‌های این پژوهش‌ها تشریح شده است.

۵-۱. بخش اول: توصیف‌های پژوهشی

در بخش اول، مختصات درونی مقالات منتخب بر اساس نوع جهت‌گیری پژوهش، چهارچوب‌های نظری و حوزه‌های جامعه‌شناسی، روش تحقیق، موقعیت مکانی پژوهش و واحد تحلیل، توصیف و تحلیل می‌شود.

۱-۱-۵. جهت‌گیری پژوهش‌ها

مقالات مرتبط با کووید-۱۹ از حیث نوع جهت‌گیری پژوهشی‌شان در پنج طبقه توصیفی، تبیینی-تحلیلی، تبیینی-پیامدی، آینده‌پژوهانه و ارزیابی‌کننده قرار می‌گیرند:

• پژوهش‌های توصیفی تحقیق‌هایی است که در آن‌ها چستی یک تجربه، کنش و رخداد در رابطه با همه‌گیری کرونا یا متأثر از آن توصیف و تشریح شده است.

• پژوهش‌های تبیینی-تحلیلی، چرایی یا زمینه‌های ابتلا به این بیماری و شیوع آن را بررسی کرده‌اند. به بیان دیگر در این پژوهش‌ها شیوع کووید-۱۹ معلول یا متغیر وابسته است.

• پژوهش‌های تبیینی-پیامدی، آثار و پیامدهای ابتلا به بیماری یا شیوع آن را بررسی کرده‌اند. در این قبیل تحقیق‌ها شیوع کووید-۱۹ به‌عنوان متغیر مستقل در نظر گرفته شده است.

• پژوهش‌های آینده‌نگرانه، در مورد وضعیت‌های اجتماعی آتی پیش‌بینی‌هایی کرده‌اند.

• پژوهش‌های ارزیابی‌کننده، درباره سیاست‌ها و برنامه‌های دولت یا برخی سازمان‌های دولتی در زمینه مهار پاندمی یا کاهش آسیب‌های حاصل از آن داوری کرده‌اند.

جدول شماره ۱: جهت‌گیری پژوهش‌های منتخب

درصد فراوانی	فراوانی	نوع جهت‌گیری
۳۹/۸	۴۱	توصیفی
۳۵/۹	۳۷	تبیینی-پیامدی
۱۵/۵	۱۶	تبیینی-تحلیلی
۴/۸	۵	ارزیابی‌کننده
۳/۹	۴	آینده‌پژوهانه
۱۰۰	۱۰۳	مجموع ^۱

۱. در این جدول مجموع فراوانی (۱۰۳) با مجموع تعداد مقالات (۹۳) برابر نیست؛ زیرا برخی پژوهش‌ها دارای خصلتی چندگانه بودند. به‌عنوان مثال برخی پژوهش‌ها هم‌زمان رویکردی توصیفی و تبیینی داشتند.

اطلاعات جدول شماره یک نشان می‌دهد نسبت پژوهش‌های توصیفی در مجموع بیش از سایر انواع پژوهش‌هاست. این واقعیت به آن معنا است که شناسایی و توصیف ابعاد اجتماعی کووید-۱۹ برای محققان جذاب‌تر یا مهم‌تر بوده است. همچنین امکان دارد این امر به آن دلیل باشد که این قبیل پژوهش‌ها از نظر نحوه اجرا آسان‌تر و عملی‌تر بوده‌اند. به هر حال در شرایطی که یک رخداد برای اولین بار به وقوع می‌پیوندد، طبیعی است که بیش از هر چیز تحقیقات توصیفی کارساز باشد؛ زیرا ضریب ناشناختگی موضوع را کاهش می‌دهد و راه را برای مطالعات عمیق‌تر هموار می‌سازد.

۲-۱-۵. حوزه‌های جامعه‌شناسی

در جدول شماره دو، پژوهش‌های منتخب از لحاظ حوزه‌های جامعه‌شناختی طبقه‌بندی شده‌اند. این تقسیم‌بندی هم بر اساس مسئله پژوهش و هم بر اساس چهارچوب‌های نظری به‌کاررفته در تحقیق‌ها صورت گرفته است.

جدول شماره ۲: حوزه‌های جامعه‌شناسی پژوهش‌های منتخب

درصد فراوانی	فراوانی	حوزه جامعه‌شناختی
۱۹/۲	۱۹	روان‌شناسی اجتماعی
۱۴/۱	۱۴	جامعه‌شناسی دین
۱۲/۱	۱۲	مطالعات فرهنگی
۱۱/۱	۱۱	جامعه‌شناسی ارتباطات
۱۰/۱	۱۰	جامعه‌شناسی پزشکی
۷/۱	۷	جامعه‌شناسی خانواده
۵	۵	مطالعات زنان
۳	۳	جامعه‌شناسی سیاسی
۳	۳	جامعه‌شناسی اقتصاد
۳	۳	سیاست پژوهی
۱۲/۱	۱۲	سایر حوزه‌ها: جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، قشریندی، جمعیت‌شناسی، مطالعات جنسیتی، جامعه‌شناسی، توسعه، سازمان‌ها، آموزش عالی
۱۰۰	۹۹	مجموع ^۱

۱. در این جدول مجموع فراوانی (۹۹) با جمع ۹۳ مقاله برابر نیست؛ زیرا برخی پژوهش‌ها خصالتی چندگانه داشتند. به‌عنوان مثال هم به حوزه مطالعات زنان و هم روان‌شناسی اجتماعی تعلق داشتند.

در مجموع ۱۹/۲ درصد پژوهش‌ها در حوزه روان‌شناسی اجتماعی قرار می‌گیرند. پربسامدترین نظریه‌های به‌کاررفته در این حوزه عبارت‌اند از: نظریه تاب‌آوری اجتماعی، جامعه‌مخاطره‌آمیز بک و گیدنز، داغ‌تنگ گافمن و سرمایه اجتماعی پاتنام و فوکویاما. سایر چهارچوب‌ها عبارت‌اند از بازانديشي، ابعاد اعتماد و ساختاربندي گیدنز، طبقه‌بندي انواع اميد دراوس و وب، طبقه‌بندي انواع اضطراب ارنست، نظریه عکس‌العمل برم، احساس امنیت مکتب کپنهاگ، تروماسازی الکساندر، انگ‌زنی بکر، عشق سیال باومن، رابطه ناب گیدنز، موقعیت مرزی یاسپرس، رفتار برنامه‌ریزی‌شده آیزن و فیش‌باین، تصمیم‌گیری مارچ و نظریه انگیزش-بهداشتی هرزبرگ.

جامعه‌شناسی دین در رتبه بعدی ۱۴/۱ درصد از پژوهش‌ها را به خود اختصاص داده است. در این حوزه بیشتر به ابعاد پنج‌گانه دین داری گلاک و استارک، کارکردگرایی دورکیم و وبر، نظریه عمل بورديو، ناهماهنگی شناختی فستینگر و مفهوم میراث اجتماعی کرسل و لوک رجوع شده است.

حوزه مطالعات فرهنگی ۱۲/۱ درصد از مطالعات را به خود اختصاص داده است. در این حوزه بیشترین ارجاع به نظریه‌های سبک زندگی بورديو، آدلر و ویلن و نظریه کارکردگرایی است. سایر نظریه‌ها عبارت‌اند از: نظریه فاجعه سوروکین، فاجعه کروبر، رهایی اسپنسر، ساختار (قاب) داگلاس، ناهماهنگی هاجپسن.

در مرتبه بعد، جامعه‌شناسی ارتباطات (۱۱/۱ درصد) قرار دارد. برخی از چهارچوب‌های نظری این حوزه عبارت‌اند از: نظریه سبک زندگی رسانه‌ای کاستلز، حکومت‌مندی فوکو، نابرابری هرست و گامبرگ، نشانه‌شناسی پیرس، بارت و چندلر، ساختاربندي گیدنز، جامعه شبکه‌ای کاستلز، ارتباطات آیینی کری، مناسک تعاملی کالینز، نسل تاریخی مانهایم و نسل‌های رسانه‌ای هپ و برگ.

پس از آن حوزه جامعه‌شناسی پزشکی (۱۰/۱ درصد) با چهارچوب‌های نظری سبک زندگی سالم کاکرهام، سبک زندگی گیدنز و بورديو، رفتارهای سلامتی کانر و نورمن، نظریه رفتار برنامه‌ریزی‌شده باین و آیزن، الگوی بزنف در حوزه تغییر رفتار قرار دارد. نکته قابل‌تأمل آن است که هرچند کووید-۱۹ یک بیماری محسوب می‌شود، اما سهم حوزه جامعه‌شناسی پزشکی از مطالعات انجام‌شده چشمگیر نیست. به نظر می‌رسد پژوهشگران ایرانی در اکثر حوزه‌های مطالعاتی‌شان اقبال زیادی به نظریات گیدنز نشان داده‌اند و در تحلیل وضعیت موجود از آن بهره‌گرفته‌اند.

۳-۱-۵. روش‌های پژوهش

اطلاعات جدول شماره سه نشان می‌دهد اکثر قریب به اتفاق پژوهش‌ها (۷۹/۴ درصد) به‌واسطه یکی از فنون وابسته به روش‌های کیفی انجام شده‌اند.

به نظر می‌رسد محققان مختلف با جهت‌گیری‌های معرفتی متفاوت این واقعیت را به‌رسمیت شناخته‌اند که موضوع موردنظر از پیچیدگی‌ها و ظرافت‌های زیادی برخوردار است و با یک چهارچوب پژوهشی یکدست نمی‌توان به تنوع در مورد آن پرداخت. در این میان، تحقیق پدیدارشناسانه به‌عنوان یکی از روش‌های متناسب به پارادایم کیفی بیشترین کاربرد را دارد (۱۵/۷ درصد) تا درک و تجربه مردم را در رویارویی با بحران سلامت به شیوه‌ای ژرف‌نگرانه ردیابی کند.

از میان روش‌های مختلف تحقیق کمی، متداول‌ترین شیوه برای نظرخواهی از مردم برای شناسایی عوامل اثرگذار بر ابتلا به بیماری کرونا و یا آثار و دلالت‌های آن، روش پیمایش (۱۷/۶ درصد) است.

جدول شماره ۳: روش تحقیق پژوهش‌های منتخب

درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	روش تحقیق	رویکرد
۲۰/۶	۲۱	۱۷/۶	۱۸	پیمایش	کمی
		۱/۹	۲	تحلیل ثانویه	
		۰/۹	۱	تحلیل محتوای کمی	
۷۹/۴	۸۱	۱۵/۷	۱۶	پدیدارشناسی	کیفی
		۱۱/۷	۱۲	مروری	
		۹/۸	۱۰	نظریه داده‌بنیاد	
		۹/۸	۱۰	تحلیل مضمون	
		۱۰/۸	۱۱	توصیفی-تحلیلی	
		۴/۹	۵	تحلیل محتوای کیفی	
		۲/۹	۳	نشانه‌شناسی	
		۱/۹	۲	قوم‌نگاری مجازی	
		۱/۹	۲	مقایسه تطبیقی کیفی	
		۱/۹	۲	تحلیل روایت	
۱/۹	۲	فرا ترکیب			
		۵/۹	۶	سایر: میدانی / مشاهده مشارکتی / تحلیل استنتاجی / استنباط استقرایی / مرور نظام‌مند کیفی / مدل‌سازی ساختاری تفسیری	
۱۰۰	۱۰۲	۱۰۰	۱۰۲	مجموع ^۱	

۱. در این جدول مجموع فراوانی (۱۰۲) با مجموع تعداد مقالات (۹۳) برابر نیست؛ زیرا برخی پژوهش‌ها از دور روش تحقیق استفاده کرده بودند.

۴-۱-۵. موقعیت مکانی

اطلاعات جدول شماره چهار، نقطه ثقل یا کانون تحقیق‌های انجام‌شده را منعکس می‌کند. بخش زیادی از مقالات موجود (۱۹ درصد) موضوع را در سطح نهادهای جامعه بررسی کرده‌اند. این قبیل تحقیقات بیشتر به واکاوی سیاست‌های دولت در خصوص نظارت و مقابله با بیماری، اعتماد مردم به دولت، بازتاب پاندمی در شبکه‌های اجتماعی مجازی و نیز تأثیر پاندمی بر نهادهایی مانند دین و آموزش و پرورش پرداخته‌اند. پس از آن پژوهش‌های فرامکانی (۱۵ درصد) قرار دارند که اغلب آن‌ها جزو مقالات مروری یا نظری بوده‌اند. همان‌طور که ملاحظه می‌شود از بین استان‌های مختلف، استان تهران با ۱۴ درصد بیشتر پژوهش‌های انجام‌شده را به خود اختصاص داده است. این واقعیت شاید از آن‌رو باشد که تهران مرکز سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی درباره بحران کرونا بوده است. همچنین این وضعیت ممکن است به این خاطر باشد که اساساً با توجه به فزونی جمعیت تهران، نسبت بیشتری از پژوهشگران کشور در استان تهران مستقر هستند.

جدول شماره ۴: موقعیت مکانی پژوهش‌های منتخب

مکان	فراوانی	درصد فراوانی
در سطح ملی	۲۸	۳۰/۱
مطالعات فرامکانی	۱۵	۱۶/۱
تهران	۱۳	۱۴
در سطح جهان	۸	۸/۶
فارس	۵	۵/۳
کردستان	۵	۵/۳
خوزستان	۴	۴/۳
سیستان و بلوچستان	۳	۳/۲
خراسان رضوی	۳	۳/۲
گیلان	۲	۲/۱
سایر: کرمانشاه، همدان، سمنان، یزد، چهارمحال و بختیاری، اصفهان، بوشهر	۷	۷/۵
مجموع	۹۳	۱۰۰

۵-۱-۵. تعداد نویسندگان

بررسی تعداد نویسندگان مقالات منتخب حاکی از آن است که ۳۱/۲ درصد (۲۹ مورد) دارای یک نویسنده و ۶۸/۸ درصد (۶۴ مورد) دارای حداقل ۲ و حداکثر ۸ نویسنده هستند. این نسبت نشانگر گرایش محققان حوزه علوم اجتماعی به هم‌افزایی علمی و باور به خرد جمعی است. با این حال بیشتر این پژوهش‌های گروهی به صورت درون‌رشته‌ای انجام شده‌اند و تعداد انگشت‌شماری از آن‌ها میان‌رشته‌ای هستند. با توجه به ماهیت چندبعدی بحران کووید-۱۹، شکاف معرفتی در زمینه پژوهش‌های میان‌رشته‌ای دیده می‌شود.

۵-۱-۶. واحدهای تحلیل

در جدول شماره پنج، فراوانی واحدهای تحلیل در پژوهش‌های منتخب نشان داده شده است. واحد تحلیل، واحدی است که پژوهشگر به دنبال بررسی و توصیف خصوصیات آن است. واحد تحلیل اکثر پژوهش‌های مربوط به کرونا، کنشگران انسانی بوده‌اند.

در این پژوهش‌ها افراد در قالب گروه، دسته و طبقه اجتماعی مورد تحلیل قرار گرفته‌اند. بعد از کنشگران انسانی، بیشترین فراوانی واحد تحلیل به سطح کلان اجتماعی، یعنی جامعه در سه سطح شهری، کشوری و جهانی مربوط است. سایر واحدهای تحلیل در پژوهش‌های منتخب به کنش‌های انسانی، برنامه‌های اجتماعی، سازمان‌های اجتماعی، نهادهای اجتماعی، مصنوعات فرهنگی و دیدگاه‌های نظری اختصاص یافته است.

جدول شماره ۵: واحد تحلیل پژوهش‌های منتخب

درصد کل	فراوانی کل	فراوانی	واحد تحلیل	
۳۴	۳۳	-	زنان، جوانان، سالمندان، دین‌داران، جوانان، سالمندان، زائران، بهبودیافتگان، سوگواران، دانشجویان، استادان، پرستاران	دسته اجتماعی
۲۵/۸	۲۵	۱۱	در سطح شهر	اجتماع
		۹	در سطح ایران	
		۵	در سطح جهان	
۱۱/۳	۱۱	۱۱	خانواده	گروه اجتماعی
۱۱/۳	۱۱	-	آموزش و پرورش، دین، حاکمیت، آموزش عالی، نظام حقوقی	نهاد اجتماعی

۵/۱	۵	-	برنامه‌های تلویزیونی، تولید محتوا در فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی	تولیدات فرهنگی
۴/۱	۴	-	سیاست رفاهی، حمایت اجتماعی	برنامه اجتماعی
۳/۱	۳	۳	فرودستان، حاشیه‌نشینان، مهاجران	طبقه اجتماعی
۳/۱	۳	۳	کنش معنوی، کنش سلامت محور، کنش یاریگرانه	کنش
۳/۱	۳	۳	دیدگاه‌های نظری	
۱۰۰	۹۷		مجموع ^۱	

۲-۵. بخش دوم: آثار بحران کرونا بر جامعه

همان‌طور که پیش از این مطرح شد، بخش دوم یافته‌ها بر بررسی پیامدهای بحران کرونا بر جامعه ایران متمرکز است. هدف این بخش بررسی و نوع‌شناسی تأثیراتی است که بحران کرونا بر پهنه اجتماعی ایران گذاشته است. هرچند مطابق با مفهوم «رابطه ارزشی» وبر، پرداختن یک پژوهشگر به یک مسئله می‌تواند بر اساس ارزش‌ها و علایق فردی او صورت گیرد (کوزر، ۱۳۷۰: ۳۰۲)؛ اما روند پژوهشی و یافته‌های حاصل از تحقیق را می‌توان به دلیل معیارهای تثبیت‌شده علمی تا حد امکان فارغ از ارزش و بازنمایی‌کننده واقعیت موجود دانست. از این‌رو پژوهش‌های حوزه علوم اجتماعی را می‌توان همچون قطعاتی دید که با قرارگرفتن در کنار هم، تصویری از واقعیت جامعه عرضه می‌کنند و بازتاب‌دهنده وضعیت اجتماعی موجود هستند. به همین ترتیب مواجهه پژوهش‌های اجتماعی با بحران کرونا را با تسامح و احتیاط می‌توان آینه مواجهه جامعه ایران با این بحران در نظر گرفت.

طبق چهارچوب نظری والبی، آثار اجتماعی ناشی از بحران کرونا در قالب چهار سنخ صورت‌بندی می‌شود:

- بحران کرونا موجب تغییر شکل و صورت‌بندی در برخی از حوزه‌های زیست فردی و اجتماعی شده است؛
- به تثبیت برخی مناسبات اجتماعی موجود انجامیده است؛
- به ایجاد برخی اصلاحات اجتماعی منجر شده است؛
- در برخی از حوزه‌های زیست فردی و اجتماعی آثار مخربی بر جا گذاشته است.

۱. در این جدول مجموع فراوانی (۹۷) با مجموع تعداد مقالات (۹۳) برابر نیست؛ زیرا برخی پژوهش‌ها دو یا چند واحد تحلیل داشته‌اند.

در این راستا پس از مطالعه متن مقالات پژوهشی، پرسش‌ها، یافته‌ها و نتایج آن‌ها بر اساس چهار دسته یادشده تفسیر، تحلیل و طبقه‌بندی شد. هدف، دریافت رویکرد کلی هر پژوهش نسبت به بحران پیش آمده و پیامدهای اجتماعی آن بود. جدول شماره شش جهت‌گیری پژوهش‌های موردمطالعه را نسبت به آثار اجتماعی بحران کرونا نشان می‌دهد.

بر پایه دسته‌بندی یادشده، بیشترین فراوانی از آن پژوهش‌هایی است (۴۱/۵ درصد) که پاندمی کرونا را نوعی بحران تلقی کرده‌اند که صورت‌بندی اجتماعی را در برخی حوزه‌ها مانند سبک‌های زندگی، الگوهای فراغت، مراسم سوگواری، روش‌های آموزش، دین‌داری و نحوه قرائت از دین تغییر داده و منجر به ایجاد سنخ‌های جدید اجتماعی شده است.

از دیگر تغییراتی که این دسته از پژوهش‌ها بدان اشاره کرده‌اند، افزایش اتکا به رسانه و ارتباطات مجازی، افزایش نفوذ و قدرت علم پزشکی، کاهش مناسک‌گرایی و رشد و جوهری از فرهنگ عامه (مانند بهره‌گیری از طنز در فضای مجازی با هدف بازنمایی وضع بحرانی یا نقد سیاست‌ها) است.

جدول شماره ۶: موضع پژوهش‌های منتخب نسبت به بحران

انواع موضوع‌ها	فراوانی	درصد فراوانی
تغییر شکل و صورت‌بندی اجتماعی	۳۹	۴۱/۵
تولید آثار مخرب اجتماعی	۳۴	۳۶/۱
ایجاد برخی اصلاحات اجتماعی	۱۸	۱۹/۱
تثبیت برخی مناسبات اجتماعی موجود	۳	۳/۲
مجموع ^۱	۹۴	۱۰۰

۳۶/۱ درصد از پژوهش‌ها به ابعاد منفی و مخرب این بحران پرداخته‌اند. اختلال در تعادل زندگی، احساس ناامنی اجتماعی، آسیب‌پذیری اقتصادی، تشدید فقر و نابرابری، بازتولید نابرابری آموزشی، افزایش نابرابری جنسیتی، آسیب‌پذیری اقشار محروم، تضاد خانوادگی، اتمیزه شدن خانواده، ایجاد بحران تربیتی و جامعه‌پذیری، افت کیفیت تحصیلی، افزایش بحران‌های عاطفی، شیوع اختلالات روانی، افزایش خشونت علیه زنان، فروپسندگی اجتماعی و تجربه طرد اجتماعی از جمله پیامدهای مخرب بحران کروناست که در کانون توجه این قبیل پژوهش‌ها بوده است.

۱. در این جدول مجموع فراوانی (۹۴) با مجموع تعداد مقالات (۹۳) برابر نیست؛ زیرا از یک‌سو چند مورد از پژوهش‌ها در این قالب نمی‌گنجیدند و دارای جنبه‌ای فرامکانی بودند و از سوی دیگر برخی پژوهش‌ها هم‌زمان بر دو مورد از این پیامدها دلالت داشتند.

۱۹/۱ درصد از پژوهش‌ها به پیامدهای مثبت و سازندهٔ کرونا توجه نشان داده‌اند و آن را به‌مثابهٔ بحرانی قلمداد کرده‌اند که می‌تواند مولد برخی اصلاحات اجتماعی مانند افزایش آگاهی بهداشتی و ترویج سبک زندگی سلامت‌محور، افزایش اعتماد به دولت و نهاد پزشکی، افزایش سطح تاب‌آوری مردم، تقویت عاملیت انسانی و افزایش مسئولیت اجتماعی افراد و سازمان‌ها گردد.

و در آخر ۳/۲ درصد از پژوهش‌ها بر وجوهی از بحران تأکید کرده‌اند که به تثبیت برخی مناسبات اجتماعی موجود مانند تعلق و احساس دینی، پیوندهای خانوادگی و نظم جنسیتی سنتی انجامیده است.

۶. نتیجه‌گیری

مقاله حاضر به این منظور تدوین شد که از طریق مرور نظام‌مند برخی مطالعات مرتبط با کووید-۱۹ در توسعهٔ دانش موجود در این زمینه مؤثر باشد. در ابتدا با نگاهی به درون، عملکرد پژوهشی محققان به‌طوری‌که در مقالاتشان بازتاب یافته مورد تأمل قرار گرفت و در مرحلهٔ بعد، نسبت جامعه ایران با بحران کرونا شناسایی شد.

بر پایهٔ اطلاعات این مطالعه پژوهشگران حوزهٔ علوم اجتماعی و به‌ویژه جامعه‌شناسی، کووید-۱۹ را به‌مثابهٔ عاملی بحران‌آفرین و مسئله‌ساز در نظر گرفته و کوشیده‌اند از طریق مطالعهٔ آثار و پیامدهای این بحران، بینشی جامعه‌شناسانه عرضه کنند. بر مبنای ایدهٔ والبی در خصوص آثار ناشی از وقوع بحران کووید-۱۹، ۴۱ درصد مقالات منتخب به تغییر صورت‌های قبلی و شکل‌گیری قالب‌های جدید کنش اجتماعی و ۱۹ درصد به ایجاد یک نوع اصلاح اجتماعی اشاره دارند. این تغییرات بیشتر در حوزهٔ خانواده، دین، مصرف رسانه‌ای، تعاملات اجتماعی و برخی مؤلفه‌های فرهنگ عامیانه رخ داده است. این یافته نشان می‌دهد جامعهٔ ایران برای سازگاری و انطباق با پیامدهای ناشی از بحران کووید-۱۹ از ظرفیت مناسبی برخوردار است.

واقعیت دیگر این است که بیشتر مقالات منتخب فاقد خصلت مقایسه‌ای هستند. به همین دلیل، با اتکا به آن‌ها در مورد وضعیت مناطق مختلف ایران یا تفاوت گروه‌های قومی، مذهبی و جنسی شناختی تمایز بخش در مورد کووید-۱۹ به دست نمی‌آید. به همین ترتیب وضعیت جامعهٔ ایران در مواجهه با بحران یادشده با آنچه در جوامع دیگر رخ داده کمتر مقایسه شده است. ممکن است وجود شرایط بحرانی حاصل از همه‌گیری کرونا، مجال مطالعات مقایسه‌ای عمیق‌تر و چندجانبه‌تر را محدود کرده باشد.

در اکثر پژوهش‌ها مفهوم درهم‌تنیدگی^۱ نادیده گرفته شده است؛ به این معنا که در سطح خرد تداخل و تأثیر و تأثرات چندگانهٔ عواملی مانند جنس، طبقه، قومیت و تحصیلات کنشگران انسانی و در سطح کلان ویژگی‌های اجتماعی-سازمانی منطقهٔ جغرافیایی مانند سطح توسعه‌یافتگی استان‌ها و نوع رابطه‌شان با مرکز، ساختار جمعیتی و پیشینهٔ فرهنگی آن‌ها در تحلیل نرخ ابتلا به بیماری کووید-۱۹ و نحوهٔ رویارویی با این وضعیت و مدیریت بر آن نادیده گرفته شده است. درواقع، مطالعات انجام‌شده بیشتر به بررسی جنبه‌ای خاص از موضوع تمرکز داشته‌اند.

1. Intersectionality

مقالات مورد نظر اغلب دارای جهت گیری آسیب شناسانه هستند و با نگاهی نقادانه به توصیف و تشریح مفسده های ناشی از کووید-۱۹ پرداخته اند؛ اما هر تهدیدی، ممکن است مولد فرصت های تازه هم باشد. البته، در برخی پژوهش ها به آثار مثبتی چون مجهز شدن نظام آموزش و پرورش و آموزش عالی کشور به مهارت تدریس از راه دور یا افزایش سواد سلامت و خودمراقبتی و توجه به سبک زندگی سلامت محور اشاره شده است؛ اما پیامدهای دیگر که با تسامح و احتیاط می توان از آن ها یاد کرد (نظیر رشد ظرفیت نهاد پزشکی در مقابله با بیماری های واگیردار و موفقیت در تولید واکسن جدید، شدت پیدا کردن کاربرد اینترنت در فرایند روزمره زندگی و در پی آن کاهش تردهای غیر ضروری در سطح شهر، رونق کسب و کار در فضای مجازی) کمتر برجسته شده است.

هر چند کووید-۱۹ در تمامیت خود پدیده ای چندوجهی است و می تواند دانش آموختگان رشته های متنوع جامعه شناسی، اقتصاد، علوم سیاسی، روان شناسی و علوم تربیتی را به همکاری با یکدیگر ترغیب کند؛ اما این پدیده به یک کانون وحدت بخش برای هم فکری و همکاری اصحاب علوم اجتماعی کشور تبدیل نشده است. اکثر مقالات منتخب این مطالعه در یک عرصه منفرد دانش ساخته و پرداخته شده اند.

در متون مورد بررسی موضوعاتی مانند تأثیر کووید-۱۹ بر سازوکارهای نهاد دین (۱۴ درصد) و خانواده (۷ درصد) پربسامدتر از سایرین است. این اقبال ممکن است به آن دلیل باشد که شناسایی تغییر مناسبات درونی این نهادها و گردآوری اطلاعات از ذی نفعان و کنشگران این حوزه ساده تر است یا ممکن است به این دلیل مربوط باشد که در جامعه ایران دو نهاد خانواده و دین از اهمیت خاصی برخوردارند. در عوض نسبت بحران کووید-۱۹ با نهاد سیاست، اقتصاد، آموزش و نیز سازمان های مردم نهاد و محیط زیست کمتر مطالعه شده است.

در آثار موجود در حوزه ارتباطات و رسانه، به نقش و عملکرد رسانه ملی (رادیو و تلویزیون) و مطبوعات در قیاس با شبکه های اجتماعی توجه در خوری نشده است. ممکن است این واقعیت نشان دهنده ضریب بالای نفوذ رسانه های اجتماعی در زندگی روزمره مردم و گواه درستی ایده استیگ هاروارد (۱۳۹۹) در این زمینه باشد.

با وجود آنکه نهاد پزشکی یکی از ارکان اصلی مدیریت بحران ناشی از کووید-۱۹ بوده، اما موضوعات دارای ارتباط ساختاری جامعه با نهاد پزشکی یا از نوع ارزیابی عملکرد نظام سلامت (مانند توزیع خدمات بهداشتی و سهم پرداخت از جیب خانوار در تأمین هزینه های درمان، تأثیر کووید-۱۹ بر رابطه پزشک-بیمار، اخلاق پزشکی، آموزش پزشکی، پوشش بیمه های درمانی، نحوه توزیع واکسن و موضوع پزشکی شدن جامعه) کمتر هدف پژوهش قرار گرفته است.

در مقالات منتخب، بیش از آن که رفتار سازمان ها و دستگاه های اجرایی در خصوص مدیریت بحران در سطح کلان مبنای تحلیل باشد، نگرش ها و رفتارهای مردم در جریان زندگی روزمره مطالعه شده است. اکثر پژوهش ها از تغییر سبک زندگی مردم و دگرگونی در کمیت و کیفیت روابط اجتماعی کنشگران حکایت

دارند. در واقع محققان به میدان مدیریت نهادی بحران کرونا (قبل از وقوع، حین وقوع و پس از وقوع) و عرصه سیاست‌ورزی و سیاست‌گذاری که از پیچیدگی بیشتری برخوردار است، کمتر وارد شده و دامنه پژوهش خود را به سطح خرد محدود کرده‌اند. این در حالی است که موارد متعددی از پژوهش‌های خارجی به نقش و جایگاه دولت پرداخته‌اند. برای مثال لینچ^۱ (۲۰۲۰) در پژوهش خود به تحلیل مداخلات دولت در ایجاد فرصت‌های برابر برای اقشار مختلف برای دستیابی به امکانات بهداشتی و درمانی در زمان شیوع کووید-۱۹ پرداخته است. الحورانی^۲ (۲۰۲۱) نیز بر اساس نظریه برگر و لاکمن^۳ نقش دولت اردن را در ساخت اجتماعی واقعیت کرونا به‌ویژه در ایجاد ترتیبات جدید برای تنظیم شرایط کسب‌وکار و رعایت استانداردهای بهداشتی و سلامت تحلیل کرده است.

با وجود توجه درخور جامعه علمی به مطالعه همه‌گیری کووید-۱۹، اما مساعی انجام‌شده به پیشنهاد یک رهیافت نظری مناسب برای تحلیل این پدیده با لحاظ کردن بافت فرهنگی-اجتماعی جامعه ایران منجر نشده است. شاید این انتظار، چشم‌داشت غیرواقع‌بینانه‌ای باشد؛ زیرا نظریه‌پردازی، در اصل نیازمند قابلیت‌ها و پیش‌زمینه‌هایی است که باید از قبل در سطح نظام دانش موجود پدیدار شده باشد و جامعه‌شناسی ایران هنوز به چنین ظرفیتی مجهز نشده است. بنابراین به‌رغم آن‌که بحران موردنظر به تولید ادبیات علمی جدید منجر شده است، اما به یک دستاورد علمی منسجم یا یک نوع مفهوم‌سازی، شاخص‌سازی و نظریه‌پردازی معطوف به سازوکارهای این بحران (که برخاسته از بافت جامعه ایران باشد)، منتهی نشده است. به‌رحال ممکن است با کاهش ضریب شیوع این بیماری، ضریب تولید دانش مربوط به آن هم تنزل پیدا کند. در پایان، یادآوری این نکته ضروری است که نویسندگان این مقاله تحلیل و تفسیرهای مطرح‌شده را به دیده احتیاط می‌نگرند و دامنه مدعیات خود را به مقالات منتخب این تحقیق متوقف می‌دانند. برای قضاوت دقیق و منصفانه درباره آثار بحران کووید-۱۹، شایسته است سایر مقالات، کتاب‌ها، گزارش‌ها و طرح‌های پژوهشی، متن‌گفت‌وگوها و سخنرانی‌ها نیز مورد مذاقه قرار گیرد. به محققان علاقه‌مند به مرور نظام‌مند مطالعات کووید-۱۹، پیشنهاد می‌شود پیامدهای بحران کرونا را عطف به یک موضوع یا یک گروه و قشر خاص بررسی کنند تا قادر باشند انواع تغییرات ایجادشده را با وضوح و عمق بیشتری شناسایی کنند.

منابع

- باقری‌شیخانگفته، فرزین و فتحی‌آشتیانی، علی (۱۴۰۱). «پیامدهای روانی-اجتماعی دوران پساکروناویروس ۲۰۱۹ (کووید-۱۹) مطالعه مروری نظام‌مند». پژوهش‌های کاربردی روان‌شناختی، دوره ۱۳، شماره ۳: ۷۲-۵۳.
- پورشهری، عرفان؛ داستانی، میثم؛ خوشخو، متینه؛ شرقی، امیرحسین؛ یعقوبی، سعید و صادق‌مقدم، لیل (۱۴۰۱). «عوامل مؤثر بر پذیرش یا عدم پذیرش واکسیناسیون کووید-۱۹: یک مطالعه مرور نظام‌مند». مجله تحقیقات سلامت در جامعه، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، دوره ۸، شماره ۱: ۹۳-۱۰۹.

1. Lynch

2. Al Hourani

3. Peter L. Berger and Thomas Luckmann

- تقوایی یزدی، مریم و افراطی، مریم (۱۴۰۱). «جهش در عرصه آموزش مجازی و تبدیل تهدید کرونا به فرصت: یک مرور نظام مند». رویکردهای پژوهشی نو در علوم مدیریت، شماره ۳۱: ۳۳۸-۳۳۱.
- کوزر، لوییس (۱۳۷۰). زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی. ترجمه محسن ثلاثی، تهران: علمی.
- مهری چمبلی، سایه و حبیبی، سمیه (۱۳۹۸). تاریخچه بیماری‌های واگیردار از وبا تا کرونا، تهران: عطران.
- میرصالحیان، اکبر و دالوند، مصیب (۱۳۹۷). «تاریخچه بیماری‌های عفونی باکتریایی شایع در ایران». مجله میکروبی‌شناسی ایران، سال ۱۲، شماره ۴: ۲۳۸-۲۳۱.
- هابرماس، یورگن و آگامبن، استنگا (۱۳۹۹). کرونا فلسفه: تأملاتی در باب علم، بحران و زیست‌سیاست. ترجمه علیرضا منجمی، حمیدرضا نمازی، تهران: نارون دانش.
- هاروارد، استیگ (۱۳۹۹). رسانه‌ای شدن و فرهنگ جامعه. ترجمه محمد مهدی‌زاده و همکاران، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- هاروی، دیوید (۱۳۹۹). بیماری فراگیر در عصر نئولیبرال. ترجمه مریم وحدتی، تهران: افکار.
- Akgün Ali E., Byren John & Keskin Halit (2007). Organizational Intelligence: A Structural View. *Journal of Organizational Change Management*, Vol: 20. No: 3. P: 272 - 289.
- Al Houran Mohammad Abdel Karim (2021). Covid-19 and the Social Construction of Reality in Jordan. *Comperative Sociology*, Vol: 20, P: 718-740.
- Ameri F, Dastani M, Sabahi A, Hooshangi F, Rahimkarimi M, Rajabi E, Yaghooby P. (2022). The Role of E-Health Literacy in Preventive Behaviors for COVID-19: A Systematic Review. *Journal of Health Literacy*. Vol: 6. No: 4. P: 88-97.
- Ballani Daniela and Vignoli (2022). COVID-19 and relationship quality: Emotional, paid work and organizational spheres. *Vienna Yearbook of Population Research*, Vol. 20, And P: 195-221.
- Beck Ulrich (1992) *Risk Society: Towards a New Modernity*, University of Munich, Germany.
- Boin Arjen (2009). The new world of crises and crisis managemant: Implcations for polcy-making & research. *Review of Policy Research*, Vol: 26.No: 4. P: 367-377.
- Canyon Deon (2020). Definition inCrisis Management and Crisis Leadership. *Security Nexus Research*, the U.S. Indo-Pacific Command, the U.S. Department of Defense, or the U.S. government.P: 1-10.
- Curran Dean (2022). COVID-19, World Risk Society, and the Transformation of the State. Part of the *Critical Studies in Risk and Uncertainty* book series (CRSTRU).
- Degerman Dan (2020). The Political is Medical Now: COVID-19, Medicalization and Political Theory. *Theory & Event*, Vol: 23, No: 4. P: 61-75. <https://muse.jhu.edu/article/775403>.
- Hamdani S., Fuadi M., (2020). The Influence of Social Communication during Covid-19 Pandemic. *Asian Social Science and Humanities research Journal*, Vol: 2, No: 2, P: 85 - 95. <https://doi.org/10.37698/ashrej.v2i2.35>.
- Jacobi Justin Christopher, Cowden Richard G. and Vaidyanathan Brandon (2022). Associations of Changes in Religiosity with Flourishing During the COVID-19 Pandemic: A Study of Faith Communities in the United States. *Positive Psychology*, Vol: 13, P: 1-6

- Khan Khalid S. Kunz Regina & Antes Gerd (2003). Five steps to conducting a systematic review. *Journal of the Royal Society of Medicine*, Vol: 96. P: 118-121.
- Mansoor Mahnaz (2021). Citizens' trust in government as a function of good governance and government agency's provision of quality information on social media during COVID-19. *Government Information Quarterly*, Vol: 38, No: 4.
- Mills Doug (2020). Trump Defends Using 'Chinese Virus' Label, Ignoring Growing Criticism, *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2020/03/18/us/politics/china-virus.html>
- Min Jungwon (2020). Does social trust slow down or speed up the transmission of COVID-19? *Frontiers in Psychology*, www.frontiersin.org.
- Park I., Lee J. Lee C., Chung W. (2021). Changes in consumption patterns during the COVID-19 pandemic: Analyzing the revenge spending motivations of different emotional groups. *Journal of Retailing and Consumer Services*. No: 65, P: 1-16.
- Parsons, S., and Wiggins, R.D. (2020). Trust in government and others during the COVID-19 pandemic - Initial findings from the COVID-19 Survey in Five National Longitudinal Studies. London: UCL Centre for Longitudinal Studies.
- Uddin, M., & Uddin, B. (2021). The impact of Covid-19 on students' mental health. *Journal of Social, Humanity, and Education*, Vol: 1. No: 3, P: 185-196.
- Walby Sylvia (2022). Crisis and society: developing the theory of crisis in the context of COVID-19. *Global Discourse*, Vol: 12. No: 3-4. P: 498-516. <https://who.int/covid19/6Mrch2023>.

ردیف	عنوان مقاله	پدیدآورندگان	حجم نمونه ^۱	یافته‌ها	مشخصات انتشار
۱	بحران کرونا و راهکارهای تاباوری در ایران: مطالعه کیفی	محمّد علی	-	دانش آشنایی زیاد و دید چینی شدن و مصالحت، افزایش توانش تطبیقی	مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، شماره ۲، شماره ۱۰، ۱۳۹۹-۲۷-۵۳ (۴۶)
۲	فرهنگ‌های قریب: بررسی تجربه زیسته دانشجویان افغانستانی ساکن ایران در بحران کرونا	سجده سعیدی	۳۱ نفر	تاثیر کرونا بر کیفیت آموزش مهاجران به‌طور عام و دانشجویان افغانستانی به‌طور خاص نظیر اضطراب اجتماعی، نابرابری آموزشی و جنسیتی، مرئی شدن حضور در سطح افکار عمومی و سیاست‌گذاری	مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، سال دوازدهم، شماره ۲ (پیاپی ۱۴۵-۱۷۹-۹)، صفحات ۴۶
۳	فرهنگ بچیت و مطالعات بصری: نوستالژی و خیال‌باقی در رخداد شیوع ویروس کرونا در ایران	حامد طهری‌کیا	۷۰ صفحه اینستاگرام و ۳۰ صفحه فیس‌بوک	نقش شیوع کرونا در ایجاد آشنایی‌های اقتصادی، سیاسی و فرهنگی	مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، شماره ۲، شماره ۱۰، ۱۳۹۹-۱۲-۹۱
۴	فهم و ابعادات و پیامدهای اجتماعی بحران کوید ۱۹ بر مبنای نظریه سیستم‌های اجتماعی: یک‌کلاس لومانی	محسن شفیع‌سیفی، سفا آبادی، علی باقری و دولت آبادی	-	تغییر مناسبات و راه‌های ساز و آراء و روش‌های جدید تحول و بدست آوردن شیوه آموزش	مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، شماره ۲، شماره ۱۰، ۱۳۹۹-۰۵-۰۵ (۴۶)

۱. در جدول فوق بر مواردی که در متن مقاله به آن‌ها اشاره شده است، به ترتیب شماره‌گذاری کرده‌ام و به ترتیب شماره‌گذاری کرده‌ام و به ترتیب شماره‌گذاری کرده‌ام.

ردیف	عنوان مقاله	پدیده آوندگان	حجم نمونه	یافته ها	مشخصات انتشار
۵	نقش سبک زندگی در سلامتی و پیشگیری از بیماری کرونا	علی بهرئی فرد، فاطمه کارگر	-	لرزم تغییر در برخی عادات و ویژگی های رفتاری به منظور حفظ سلامت خود و دیگران	مطالعات کاربردی در علوم اجتماعی و جامعه‌شناسی، ۱۳۹۹، سال سوم، شماره ۱۰، صفحات ۵۴-۴۷
۶	تحلیل کیفی تأثیر شیوع بیماری ویروس کرونا بر مناسک زیارت در حرم امام رضا (ع)	مجید فولادیان و همکاران	۴۶ نفر	غلبه گفتمان «بازاندیشی انتقادی» در مواجهه با کرونا تحت تأثیر انفجار اطلاعات، آشنایی زدایی، بازاندیشی در نظام اولویت ها، افزایش تقاضا برای سوژگی و عاملیت	مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، ۱۳۹۹، شماره ۴۷، صفحات ۱۸۲-۱۴۵
۷	کرونا، بازگشت به خانه و برآمدن الگوی نوظهور زنان خانه‌دار مجازی	محمدحسین بادامچی، فاطمه البرزی	-	ظهور نسل تازه‌ای از زن ایرانی پسااستی- پسا مدرن که فاعلیت زنانه‌ای از خود بروز می‌دهند که در چهارچوب زنانگی تحقیر شده دوران سنتی و مدرن نمی‌گنجد	مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، ۱۳۹۹، شماره ۴۷، صفحات ۲۱۷-۱۸۳
۸	تحلیل جامعه‌شناختی جوک‌های مرتبط با ویروس کرونا (با تأکید بر جوک‌های مبادله‌شده در شبکه اجتماعی تلگرام)	پرنیا رضی پور	جوک ۵۰۰ در تلگرام	جوک به مثابه محمل انعکاس مسائل فردی و مشکلات اجتماعی	مطالعات اجتماعی ایران، ۱۳۹۹، دوره ۱۴، شماره ۲، صفحات ۱۱۱-۱۲۴
۹	تبیین جامعه‌شناختی تاب‌آوری زنان شهر تهران در مواجهه با بیماری کرونا	مجید کفایشی و همکاران	۴۰۲ نفر	تأثیر اعتقادات، آموزش دوران کودکی، توانمندی جسمانی، سبک زندگی و رضایتمندی بر درجه تاب‌آوری زنان	مطالعات اجتماعی ایران، ۱۳۹۹، سال چهاردهم، شماره ۲، صفحات ۵۹-۸۲
۱۰	ارزیابی پیامدهای ویروس کرونا بر سبک زندگی (با تأکید بر الگوی مصرف فرهنگی)	غلامرضا اسکندریان	-	غلبه الگوی مصرف مجازی	ارزیابی تأثیرات اجتماعی، سال ۱۳۹۹، دوره ۱، شماره ۲، (ویژه‌نامه پیامدهای شیوع ویروس کرونا- کووید ۱۹)، صفحات ۸۵-۶۵

ردیف	عنوان مقاله	پدیدآورندگان	حجم نمونه ^۱	یافته‌ها	مشخصات انتشار
۱۱	تجربه زیسته طبقات فرودست در مواجهه با ویروس کرونا مرده‌ها: کارگران روزمزد ساختمانی و نظامی معقله ۱۷۷ ساختمانی و نظامی معقله ۱۷۷ تهران	محمد یزدانی نسب	۱۲ نفر	به حاشیه زاده شدن کارگران	مطالعات اجتماعی ایران، دوره ۱۳۵-۱۳۶، شماره ۲، صفحات ۱۴-۱۳۵-۱۳۶
۱۲	برساخت اجتماعی کرونا و سیاست‌های مقابله با آن مطالعه موردی، کاربران فضای مجازی	عادل عبدالهی، علی رحیمی	۵ خبر پربازدید ۳۳۷۴ و واکنش کاربران	رشد نگرش نسبتاً انتقادی به عملکرد دولت و رعایت نکات بهداشتی	ارزیابی تأثیرات اجتماعی، ۱۳۹۹، دوره ۱، شماره ۲ (ویژه نامه پیاپی‌های شیخ و ویروس کرونا- کوید-۱۹)، صفحات ۴۳-۴۳
۱۳	کرونا و تعطیلی زارات: گزینش و بازتفسیر در مواجهه با قطع دسترسی به مکان مقدس	ندا رضوی زاده، سیمیه ورشوئی	۱۴ نفر	دسته‌بندی نظرات موافقان، مخالفان و محافظه‌کاران	مطالعات اجتماعی ایران، دوره ۱۳۳-۱۳۴، شماره ۲، صفحات ۸۳-۱۱۰
۱۴	بررسی سناریوهای محتمل تاب‌آوری اجتماعی شهرهای کوچک در مقابله با بیماری‌های واگیردار شبیه کووید-۱۹	محمد رضا امیری قهلبانی	۳۲ نفر	آسیب‌پذیری اقتصادی گروه‌های حاشیه‌ای	برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۱۳۹۹، شماره ۴۳، صفحات ۲۴۰-۱۹۹
۱۵	زنجیره قفلان: تشدید بحران در مناطق حاشیه‌ای: مواجهه شهروندان حاشیه‌نشین سنتی با کووید-۱۹	یعقوب احمدی و همکاران	۲۰ نفر	عدم توازن آسیب‌های ناشی از کرونا در میان اقشار مختلف	مطالعات اجتماعی ایران، دوره ۱۳۱-۱۳۲، شماره ۲، صفحات ۵-۵۳

ردیف	عنوان مقاله	پدیدآورندگان	حجم نمونه	یافته‌ها	مشخصات انتشار
۱۶	نقش شبکه‌های اجتماعی در شکل‌گیری هراس اجتماعی و تغییر سبک زندگی ناشی از ویروس کرونا (مطالعه موردی شهر کرمانشاه)	علی مرادی، نجات محمدی‌فر	نفر ۳۲۰	تاثیرگذاری شبکه‌های اجتماعی در شکل‌گیری هراس اجتماعی در دوران کرونا	انتظام اجتماعی، ۱۳۹۹، شماره ۳، صفحات ۱۴۸-۱۲۳
۱۷	مطالعه پدیدارشناختی تجربه سالمندان ۶۰ تا ۹۰ ساله شیرازی از کرونا	رضا اسماعیلی، زینب قدربند فرد شیرازی	نفر ۱۵	تغییر جریان عادی زندگی، آشنفنگی روحی، آشنفنگی خانوادگی، برچسب‌زنی، تقدیرگرایی همراه با تدبیرگرایی، تاب‌آوری	مطالعات اجتماعی ایران، ۱۳۹۹، دوره ۱۴، شماره ۲، صفحات ۵۸-۳۶
۱۸	سازوکار اعتماد مردم به عملکرد دولت در شرایط شیوع کرونا	احمد غیاثوند	نفر ۱۶۰۰	پایین بودن اعتماد به دولت و افزایش اعتماد به نظام پزشکی و سلامت	دولت‌پژوهی، ۱۳۹۹، دوره ۶، شماره ۲۲، صفحات ۳۴-۱
۱۹	پیامدهای اجتماعی و فرهنگی کرونا در زیست‌جهان‌های دینی: رویتی-جامعه‌شناختی از ایستارها و رفتارهای کنشگران دینی و اجتماعات دینی در جهان کرونیایی شده	محمود نجاتی حسینی	-	احتمال رشد «دین‌گرایی» بدون تعلق دینی، «تعلق دینی» بدون دین‌گرایی، توسعه معنویت‌های نو و جنبش‌های دینی جدید	ارزیابی تأثیرات اجتماعی، ۱۳۹۹، دوره ۱، شماره ۲ (ویژه‌نامه پیامدهای شیوع ویروس کرونا-کووید-۱۹)، صفحات ۱۰۵-۱۰۰
۲۰	واکاوی سبک نوین زندگی در عصر پساکرونا	غلامرضا تاج‌بخش	نفر ۲۱	شکل‌گیری سبک زندگی سلامت‌محور، خانواده‌محور، رسانه‌محور، اجتماع‌محور، فرهنگ‌محور و فراغت‌محور	مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی (مطالعات راهبردی جهانی شدن)، ۱۳۹۹، دوره ۱۰، شماره ۳۵، صفحات ۳۲۰-۳۴۰

ردیف	عنوان مقاله	پدیدآورندگان	حجم نمونه	یافته‌ها	مشخصات انتشار
۲۱	علت‌ها و پیامدهای همه‌گیری و عالم‌گیری ویروس کرونا - کروید-۱۹-۲۰۲۰	خیاب میرزایی	-	احتمال تغییرات بنیادین، سطح جهانی، صلبی و محلی و احتمالاً ابتدا، شدت، انگاز و تازگی ویروس کرونا-کروید-۱۹، صفحات ۴۱-۱۳	ارزبایی تأثیرات اجتماعی، ۱۳۹۹، دوره ۱، شماره ۲ (ویژه‌نامه پیامدهای شیخ ویروس کرونا-کروید-۱۹، صفحات ۴۱-۱۳
۲۲	کروید-۱۹ و نابرابری اجتماعی: با تأکید بر شکاف دیجیتالی	علی شکوری	-	تشدید اشکال نابرابری از طریق شکاف دیجیتالی	جهانی رسانه، ۱۳۹۹، شماره ۲، صفحات ۱۳۰-۹۹
۲۳	سنخ شناسی مواجهه خانواده ایرانی با بحران کرونا	مرضیه ابراهیمی	۱۴ نفر	خانواده رضایت‌مبار یا توافق‌کننده، خانواده سهل‌انگار (به حال خود واگذارکننده) و خانواده محافظتی	بررسی مسائل اجتماعی ایران، ۱۳۹۹، سال یازدهم، شماره ۱، صفحات ۲۴۹-۲۲۵
۲۴	پیامدهای اجتماعی شیخ ویروس کرونا در جامعه ایران	حسین ایمانی جاجرمی	-	پیشنهاد اتخاذ رویکرد انسجام اجتماعی به موازات سیاست فاصله اجتماعی	ارزبایی تأثیرات اجتماعی، ۱۳۹۹، دوره ۱، شماره ۲ (ویژه‌نامه پیامدهای شیخ ویروس کرونا-کروید-۱۹)، صفحات ۱۰۳-۸۷
۲۵	کرونا و دین‌داری: چالش‌ها و تحلیل‌ها	محمدجواد چیت‌ساز	-	تأثیر کرونا بر تعطیلی مناسک جمعی و پیامدهای آن	ارزبایی تأثیرات اجتماعی، ۱۳۹۹، دوره ۱، شماره ۲ (ویژه‌نامه پیامدهای شیخ ویروس کرونا-کروید-۱۹)، صفحات ۱۲۲-۱۵۱
۲۶	فضای مجازی و دگردیسی تعاملات اعضای خانواده در پاندمی کرونا (مطالعه موردی: شهرستان سمنان)	پروین سوادیان و همکاران	۲۲	افزایش نفوذ اینترنت، تغییرات خانوادگی، شکل‌گیری خانواده‌سناسی مجازی، خانواده‌های والدین‌محلی‌گرایان	پژوهشنامه سده‌های اجتماعی، ۱۳۹۹، دوره ۲، شماره ۱، صفحات ۷۴-۲۹

ردیف	عنوان مقاله	پدیدآورندگان	حجم نمونه	یافته‌ها	مشخصات انتشار
۲۷	کروید-۱۹ و بازیابی گذارهای جمعیت‌شناختی: عصر ابتدایی‌های عفونی-انگلی نوپدید؟	مهیار محبی میندی، محمد ساسانی پور	-	قدرت بیماری‌های واگیردار در ایجاد نوسان در نرخ مرگ‌ومیر	نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران، ۱۳۹۹، دوره ۱۵، شماره ۳۰، صفحات ۴۱-۷۴
۲۸	کرونا و ایران: تحلیل مضمون چوک‌های کرونایی در ایران	محمدحسین شعاعی	۱۲۰ چوک در اینترنت	تغییر پارادایمی مضامین چوک‌های جنسیت‌گرا به انتقادگرا	مطالعات فرهنگی و ارتباطات، ۱۳۹۹، سال شانزدهم، شماره ۶۱، صفحات ۲۶۱-۲۸۰
۲۹	آسیب‌شناسی داده‌بنیاد حکمرانی پاندمی کرونا در ایران	غلامرضا تاج‌بخش و همکاران	۱۹ نفر	شناسایی شرایط علی بحران، شرایط زمینه‌ای، راهبرد اصلی و پیامدهای کرونا	راهبرد، ۱۳۹۹، سال بیست‌ونهم، شماره ۹۷، صفحات ۹۹-۱۲۹
۳۰	از کربلا تا گوادالوپ: مقایسه الگوی پیاده‌روی‌های زیارتی در دوران همه‌گیری کرونا	محمدرضای پویافر، مهشید رضایی	-	محدودشدن مناسک اربعین و سایر مناسک مذهبی	مطالعات اجتماعی ایران، ۱۳۹۹، دوره ۱۴، شماره ۴، صفحات ۳۲-۷۳
۳۱	احساسات دینی و سازگاری خانواده با بحران کووید ۱۹: مطالعه پدیدارشناسانه در استان سیستان و بلوچستان	الهام شیردل و همکاران	۴۰ نفر	برساخت ابعاد تعالی احساس دینی، الگوی تنظیم احساس دینی، تقویت احساسات دینی	مطالعات اجتماعی ایران، ۱۳۹۹، دوره ۱۴، شماره ۴، صفحات ۱۵۹-۱۸۳
۳۲	اصناف دین‌داری در مصاف کرونا: درآمدی بر جامعه‌شناسی شر	عباس مهرگان، محمدرضای بیات	۲۷۳ نفر	شکل‌گیری دوگانه دین‌داری تفکرگرا و تصورگرا	مطالعات اجتماعی ایران، ۱۳۹۹، دوره ۱۴، شماره ۴، صفحات ۱۵۸-۱۲۸

ردیف	عنوان مقاله	پدیدآورندگان	حجم نمونه ^۱	یافته‌ها	مشخصات انتشار
۳۳	مطالعه پدیدارشناسی آیین سوگوازی در مرگ‌های ناشی از ویروس کرونا	محسن کیانی، فخرالسادات هاشمی نسب	۱۵ نفر	تقریرت عبادت در فضای مجازی، مرگ بدون وداع، قرظینه و احساس دوگانه ترس و لذت، مجازی شدن سوگوازی، به به حاشیه رفتن مناسبک خاکسپاری	مطالعات اجتماعی ایران، دوره ۱۳۹۹، شماره ۴، صفحات ۱۲۷-۱۰۶
۳۴	دین و دین‌داری و کووید-۱۹: بخشی از مسئله، بخشی از راه‌حل	صلاح‌الدین قادری، یلوفر اورعی	-	موارد تقریرت‌کننده و تضعیف‌کننده دین‌داری	مطالعات اجتماعی ایران، دوره ۱۳۹۹، شماره ۴، صفحات ۱۰۵-۷۳
۳۵	جامعه‌شناسی الهیات کرونا: چالش‌های مذهب و برونداد نهایی	عمادالدین باقی، هادی درویشی	-	پایداری دین به‌رغم تغییر صورت‌بندی و گفت‌وگو دینی	مطالعات اجتماعی ایران، دوره ۱۳۹۹، شماره ۴، صفحات ۳۱-۶
۳۶	مدیریت‌اسیران و شیوع بیماری‌های عفونی نوپدید: بررسی عوامل زیربنایی ظهور و همه‌گیری کووید-۱۹ و پیامدهای آن	مهباز محبی میمندی، محمد ساسانی‌پور	-	تغییرات زیست‌محیطی و تشدید نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی	علوم اجتماعی، شماره ۹۱، صفحات ۷۸-۳۹
۳۷	چالش وحدت اجتماعی: تحلیلی بر امکان‌سنجی آموزش همگرای در ایام فاصله‌گذاری اجتماعی	مسعود خنجرخانی	-	تضعیف کارکردهای وحدت‌بخش نظام آموزشی	مطالعات اجتماعی ایران، دوره ۱۳۹۹، شماره ۱، صفحات ۱۲۴-۱۱۲
۳۸	مطالعه تغییرات سبک زندگی شهری در شرایط بحران؛ با تأکید بر بیماری کووید-۱۹	شبناز انصاری و همکاران	۱۰۰ نفر	تقریرت سبک زندگی سلامت‌محور و تغییر در روابط خانوادگی و اجتماعی	دانش پیشگیری و مدیریت بحران، شماره ۱۱، دوره ۱۴، شماره ۱، صفحات ۹۵-۸۱

ردیف	عنوان مقاله	پدیدآورندگان	حجم نمونه	یافته‌ها	مشخصات انتشار
۳۹	آگاهی وجودی: تجربه بازاندیشی در دوره بحران کرونا	حسین افراسیابی، مریم بهارلونی	۲۴ نفر	ارتقای آگاهی وجودی و تأمل در خویششن	برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۱۴۰۰، شماره ۴۶، صفحات ۱۹۹-۱۷۱
۴۰	آثار پاندمی کووید-۱۹ بر ساختار عاطفی در آیین شبکه‌های اجتماعی مجازی ایرانی	محمدسعید ذکائی، سیمین ویسی	-	امید جمعی در برابر امید عمومی، رشد امیدورزی انتقادی و امیدورزی عاملانه	مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، ۱۴۰۰، شماره ۵۰، صفحات ۲۹-۱
۴۱	تحلیل جنسیتی پیام‌های تصویری قرنطینه خانگی برای مقابله با کرونا	سمیه سادات شفیعی	۱۲۰ پیام تصویری در گوگل	تقویت کلیشه‌های جنسیتی و نظم جنسیتی سنتی	تحقیقات فرهنگی ایران، ۱۴۰۰، شماره ۵۳، صفحات ۹۶-۶۹
۴۲	شیوع کرونا و احساس ناامنی اجتماعی	علیرضا افشانی، یزدان کریمی منجم‌نونی	۳۸۵ نفر	بالا بودن میانگین احساس ناامنی اجتماعی ناشی از شیوع کووید-۱۹، نسبت به میانگین نظری بالاترین میانگین به ترتیب: احساس ناامنی اقتصادی، جانی، احساسی، عمومی، روانی و جمعی	مطالعات امنیت اجتماعی، ۱۴۰۰، سال دوازدهم، شماره ۲ (پیاپی ۶۶)، صفحات ۸۶-۵۷
۴۳	تحلیلی بر تعیین متغیرهای کلیدی مؤثر سرمایه اجتماعی بر آینده بیماری‌های واگیردار و کووید-۱۹ در شهرهای ایران (مورد مطالعه: نورآباد ممسنی)	محمدرضا امیری فهلیانی	۳۷ نفر	پیش‌ران‌های کلیدی: نابرابری، فرهنگ معاشرت، اعتماد اجتماعی، آگاهی اجتماعی، تورم، بی‌تفاوتی، مهاجرت روستائیان، عادی‌انگاری، توزیع نامناسب درآمد، ضعف کیفیت زیست شهری	مسائل اجتماعی ایران، ۱۴۰۰، سال دوازدهم، شماره ۱ (پیاپی ۳۰)، صفحات ۳۲-۵
۴۴	نقش دعا در پیشگیری از صدمات ناشی از ابتلا به بیماری کرونا	مرضیه نظری	-	کارکرد مثبت دعا در افزایش تاب‌آوری	مطالعات کاربردی در علوم اجتماعی و جامعه‌شناسی، ۱۴۰۰، سال چهارم، شماره ۲ (پیاپی ۱۶)، صفحات ۶۶-۵۵

ردیف	عنوان مقاله	پدیدآورندگان	حجم نمونه ^۱	یافته‌ها	مشخصات انتشار
۴۵	مطالعه جامعه‌شناختی شیوع پاندمی کووید-۱۹ و رابطه آن با احساس ناامنی اجتماعی (مطالعه موردی شهر زنجان شهر تهران)	طهری زمانی و همکاران	۳۹۹ نفر	افزایش اشکال مختلف ناامنی و تفاوت معماران زنان از مردان	۱۴۰۰، ۰۰۰، راهبرد اجتماعی فرهنگی شماره ۳۹، صفحات ۵۵-۳۱-۳۲
۴۶	کرونا و چالش‌های خانواده: مطالعه پدیدارشناسی تجربه زیسته جوانان سیستان و بلوچستان	الهام شیردل و همکاران	۴۱ نفر	تغییر الگوهای کنش ارتباطی خانواده، تشدید تضاد و خشونت خانگی، اختلالات اضطرابی و آسیب‌پذیری اقتصادی	۱۴۰۰، فرهنگ تربیتی زنان و خانواده، دوره ۱۶، شماره ۵۵، صفحات ۱۵۴-۱۳۳
۴۷	تغییرات سبک زندگی خانوادگی در همه‌گیری کرونا	راضیه نظری	-	تأثیرات کرونا بر روابط اجتماعی، آموزش و یادگیری، سبک تغذیه و شرکت در اجتماعات دینی	مطالعات کاربردی در علوم اجتماعی و جامعه‌شناسی، ۱۴۰۰، سال چهارم شماره ۲ (پیاپی ۱۶)، صفحات ۶۷-۷۴
۴۸	پلورالسم پزشکی در دوره همه‌گیری کرونا و بررسی مناقشات پیرامون طب اسلامی	سیمین کاظمی	-	داعیه‌های جدید طب سنتی - اسلامی	مسائل اجتماعی ایران، دوره ۱۴، شماره ۱، صفحات ۱۷۱-۱۷۰
۴۹	بررسی پدیدارشناسانه زیست‌رسانه‌ای سالمندان در دوران کرونا؛ مورد مطالعه، نسل رسانه‌های آنالوگ دارای موبایل هوشمند	محبوبت و همکاران	۱۳ نفر	برساخت زیست رسانه‌ای در دوران کرونا، تولید کیفیت‌های متفاوت در سوپرگتیویتی‌بودن بر بنیای پذیرش کامل یا پذیرش متفاوت‌آیند بر اساس تجربه و زیست رسانه‌ای	تحقیقات فرهنگی ایران، ۱۴۰۰، شماره ۱۵۱-۱۵۰، صفحات ۵۴

ردیف	عنوان مقاله	پدیدآورندگان	حجم نمونه	یافته‌ها	مشخصات انتشار
۵۰	سنخ‌شناسی طنز مجازی ایرانیان با تأکید بر محتوای منتشرشده در دوران گسترش ویروس کرونا	بردیا مختاری، مه‌ری بهار	-	شناسایی سنخ‌های سیاسی روزمره، سیاسی-مذهبی تابوشکن، اجتماعی-ارتباطی و عامه‌پسند	مطالعات فرهنگی و ارتباطات، ۱۴۰۰، سال هفدهم، شماره ۳، صفحات ۸۱-۱۰۱
۵۱	بررسی تطبیقی دیدگاه شهید مطهری و ماکس وبر در مسئله شروع با تأکید بر شیوع کرونا	مریم غازی اصفهانی، مجید کافق	-	برتری خوانش اسلامی بر سکولار در مسئله شروع و بیان اندام‌وارگی جهان و نیز فرایند شروع عالم در رویکرد مطهری	نظریه‌های اجتماعی متفکران مسلمان، ۱۴۰۰، شماره ۲۱، صفحات ۱۳۰-۱۰۷
۵۲	واکاوی تجارب زیسته زنان از ابتلا به کرونا: یک مطالعه پدیدارشناسانه	عبدالرضا نوح و همکاران	۲۲ نفر	داغ‌ننگ، فاصله‌گذاری اجتماعی، کروناهراسی، هراس از مرگ، سوگ ابرازنیافته، فقدان ادراک خطر، احساس وانهادگی، اضطراب و جدایی، فرسایش سرمایه روان‌شناختی، احساس افسردگی، مثبت‌اندیشی و بهبود سبک زندگی	مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان، ۱۴۰۰، شماره ۶۸، صفحات ۱۱۲-۷۹
۵۳	پاندمی کرونا و خشونت علیه زنان (مطالعه‌ای موردی در بین زنان شهر رشت)	سمانه کوهستانی، محبوزه علی‌جعانی	۱۵ نفر	خشونت مضاعف و استمرار چرخه خشونت، بازتولید تصورات قالی، هراس تشدید یافته و افزایش مسولیت و استیصال زنان	مطالعات اجتماعی ایران، ۱۴۰۰، دوره ۱۵، شماره ۳، صفحات ۲۵-۳
۵۴	تجربه صمیمیت در موقعیت قرنیطنگی (مورد مطالعه خانواده‌های استان گیلان)	علی یعقوبی چوبی و همکاران	۴۰ نفر	رشد سه نوع صمیمیت محبت‌آمیز، خشنی و جدال‌آمیز در شرایط قرنیطنگی	مطالعات اجتماعی ایران، ۱۴۰۰، دوره ۱۵، شماره ۳، صفحات ۲۵-۱۰۱
۵۵	حمایت اجتماعی از خانواده ایرانی در پاندمی ویروس کرونا: الزامات و راهکارها	مریم رحمانی	-	ضرورت شناسایی موانع دریافت و ارائه حمایت اجتماعی و توجه به تمایز نیازهای حمایتی برای انواع خانواده	مطالعات اجتماعی ایران، ۱۴۰۰، دوره ۱۵، شماره ۳، صفحات ۱۴۹-۱۲۶

ردیف	عنوان مقاله	پدیدآورندگان	حجم نمونه ^۱	یافته‌ها	مشخصات انتشار
۵۶	جستاری بر تجربه‌های زیسته استادان و دانشجویان در کلاس‌های مجازی در دوره کرونا؛ مطالعه موردی دانشگاه کردستان	فرید عزیزی و همکاران	۳۱ نفر	آسیب‌های ناخواسته بر کیفیت آموزش و تعامل علمی	تحقیقات فرهنگی ایران، ۱۴۰۰، سال چهاردهم، شماره ۳ (پیاپی ۵۵)، صفحات ۱۱۹-۱۴۶
۵۷	نقش واسطای نگارش به‌کروید-۱۹ در رابطه سواد سلامت با رفتار سلامت‌محور شهروندان در دوره پاندمی کووید-۱۹ (مورد مطالعه: شهروندان ۱۵-۹۵ سال اهواز)	علی برداقی، علی عربی	۳۸۴ نفر	نقش کلیدی سواد سلامت و نگارش به‌کروید-۱۹ در بهبود رفتارهای سلامت‌محور	پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران، ۱۴۰۰، سال دهم، شماره ۳ (پیاپی ۳۴)، صفحات ۶۷-۹۴
۵۸	مطالعه تطبیقی فشار نقش‌های چندگانه ناشی از کرونا بر زنان در خانواده با تأکید بر نظریه اخلاق مراقبت	لیلا فلاحتی، نسیم محمدری شریعت‌پناهی	-	تغییر در نقش‌های اجتماعی زنان	مطالعات اجتماعی ایران، ۱۴۰۰، دوره ۱۵، شماره ۳ (پیاپی ۵۵)، صفحات ۷۵-۲۶
۵۹	سبک زندگی خانوادها و رابطه آن با میزان درگیری با ویروس کرونا	زهرا قاسمی	۴۰۰ نفر	بالا بردن میانگین سطح پیشگیری فردی و اجتماعی افراد مورد مطالعه و پایش بودن میانگین کنترل ارتباطات اجتماعی و کنترل حضور در جامعه	مطالعات اجتماعی ایران، ۱۴۰۰، دوره ۱۵، شماره ۳ (پیاپی ۵۵)، صفحات ۷۵-۱۰۱
۶۰	بازسازی معنایی تجربه زیسته زنان سالمند از طریق پدیدارشناسی همه‌گیری کرونا در مشهد	نشینیه قدرتی و همکاران	۲۰ نفر	بر ساخت تجربه زیسته زنان سالمند از طریق تأثیرات ساخت‌گنی، اجتماعی و انگیزشی بر روی کنش‌های آنان.	مطالعات اجتماعی ایران، ۱۴۰۰، شماره ۳، صفحه ۱۵

ردیف	عنوان مقاله	پدیدآورندگان	حجم نمونه	یافته‌ها	مشخصات انتشار
۶۱	دو تجربه درهم تنیده؛ روایت پرستاران بخش عفونی و بیماران بهبودیافته از کرونا در بیمارستان رازی اهواز؛ مطالعه‌ای با روش نظریه داده‌بنیاد	سجاد بهمنی، مژگان پیرک	۲۴ نفر	ایجاد مشکلات روحی- روانی، خانوادگی و شغلی	جامعه‌شناسی کاربردی، ۱۴۰۰، شماره ۸۴، صفحات ۶۸-۴۹
۶۲	اعتمادسنجی شبکه خبر و شبکه‌های مجازی بومی در خصوص انتشار اخبار کرونا در بین شهروندان کاشانی در سال ۱۳۹۹	جواد شکرریز و همکاران	۲۰۶ نفر	بهره‌مندی مردم از هر دو نوع رسانه ملی و اجتماعی، اعتماد بالاتر افراد تحصیل کرده‌تر به شبکه‌های مجازی بومی	برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۱۴۰۰، شماره ۴۹، صفحات ۲۱۵-۱۸۵
۶۳	بازنمایی چپسوی و بروس کووید-۱۹ در برنامه‌های تلویزیونی کودک: مطالعه موردی برنامه «قللمل»	زینب مستببی، سیحان یحیانی	-	نشان‌دادن تصویرهای متفاوتی از تأثیر کووید-۱۹ بر زندگی فردی و اجتماعی	مطالعات فرهنگی و ارتباطات، ۱۴۰۰، شماره ۶۵، صفحات ۳۰۷-۲۸۳
۶۴	بازتولید نابرابری آموزشی در دوران شیوع کرونا	نسیم عبدالعزیزه و همکاران	۳۰ نفر	ایجاد نابرابری آموزشی در اثر چالش‌های تسلط فضای مجازی بر آموزش و عدم دسترسی همه دانش‌آموزان به آن و کاهش کارکردهای آموزشی مدارس	بررسی مسائل اجتماعی ایران، ۱۴۰۰، دوره ۱۲، شماره ۱، صفحات ۲۰۴-۱۶۹
۶۵	سیاست‌های رفاهی متناسب با مخاطرات اجتماعی (مورد مطالعه کووید-۱۹)	رضا صفری شالی، مریم ابراهیمی	-	تقویت طرح‌های حمایت اجتماعی مبتنی بر نیازهای پایمانی، کنترل مؤثر بیماری و بهبود شرایط رفاهی جامعه	مسائل اجتماعی ایران، ۱۴۰۰، دوره ۱۲، شماره ۱، صفحات ۱۱۵-۸۵

ردیف	عنوان مقاله	پدیدآورندگان	حجم نمونه ^۱	یافته‌ها	مشخصات انتشار
۶۱	کرونا و داغ ننگ: روایت بهیودینا قنبران بجماران از تجربه طرد اجتماعی	حسین دانش مهر و همکاران	۱۶ نفر	تجربه خشونت نمادین مبتلاندگان به کرونا و واپس‌زدن آن‌ها از حلقه‌های گروهی و اجتماعی	۱۴۰۰، بررسی مسائل اجتماعی ایران، ۲۶۷-۲۷۸ سال دوازدهم، صفحات ۷۸-۲۷۸
۶۷	تغییرات آیین‌های سوگوارگی درکرونا: پس از کرونا و ارزیابی تأثیرات آن بر صاحبان عزا	مهری بهار، فائزه چهارپور	۱۹ نفر	تغییر آیین‌های سوگوارگی، به‌منابه فرصت یا تهدید، عدم کفایت فضای مجازی برای همدردی با عزاداران	دین و ارتباطات، ۱۴۰۰، سال بیست و هشتم، شماره ۱ (پیاپی ۵۹)، صفحات ۹۰-۲۷
۶۸	مطالعه تأثیر اعتماد به نهاد پزشکی بر میزان الطباق جامعه با توصیه‌های بهداشتی مرتبط با پاندمی کووید	منصوره مهدی زاده	۳۰۶ نفر	رابطه مثبت اعتماد به نهاد پزشکی و متابعت از توصیه‌های بهداشتی	جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی، ۱۴۰۰، دوره ۸، شماره ۱۷، صفحات ۲۱۵-۱۹۰
۶۹	رفقارهای پیشگیرانه مردم ایران در برابر شیوع ویروس کرونا و عوامل مؤثر بر آن	احمد غیاث‌زاد، مهدیه محمدتقی‌زاده	۱۶۰۰ نفر	همبستگی کنترل رفتار درک‌شده، وضعیت اشتغال، احساس امنیت شفلی، جنس، احساس هراس اجتماعی با رفتار پیشگیرانه	۱۴۰۰، بررسی مسائل اجتماعی ایران، ۲۳۷-دوره ۱۲، شماره ۱، صفحات ۲۰۵-۲۰۵
۷۰	تحلیل میراث اجتماعی بیماری کرونا با نگاهی به الزامات فقهی	زهرا محمدی و همکاران	-	تغییر مفاهیم فقهی و حقوقی	۱۴۰۰، علوم اجتماعی، شماره ۲۶، سال سی‌ونهم، شماره ۱۹۳-۲۱۵
۷۱	تحلیل داده‌بنیاد احساس ناامنی زنان در پاندمی کرونا	علا مرصنا تاج‌بختش	۲۶ نفر		۱۴۰۰، مطالعات زن و خانواده، شماره ۱ (پیاپی ۹)، صفحات ۲۷-۱

ردیف	عنوان مقاله	پدیده‌آوردگان	حجم نمونه	یافته‌ها	مشخصات انتشار
۷۲	مدل‌سازی ساختاری تفسیری راهکارهای افزایش تولید شرکت‌های تعاونی استان خوزستان در دوره شیوع کرونا	علی بوداقی و همکاران	نفر ۴۵	تنوع بخشی و انعطاف پذیری در کسب و کارها و نوآوری در تولید و سرمایه‌گذاری اعتماد به توانمندی تعاونی‌ها، حکمرانی و همکاری بین بخشی	توسعه روستایی، ۱۴۰۰، دوره ۱۳، شماره ۱ (پیاپی ۲۵)، صفحات ۱۷۱-۱۴۷
۷۳	کرونا و الگوی عقلانی جامعه جهانی: تحلیلی بر اساس رویکرد سیستمی	مریم بختیاریان	-	آشکارشدن ماهیت غیردمکراتیک سیاست نتولیرالیستی	مطالعات جامعه‌شناختی، ۱۴۰۰، شماره ۵۸، صفحات ۳۷۵-۳۵۷
۷۴	مطالعه پدیدارشناختی تجربه زیسته خانواده ایرانی در دوران قرنطینه کرونا	شیمیا علی آبادی و همکاران	نفر ۱۶	خانواده بازاندیش، انفعالی و تلفیقی	مسائل اجتماعی ایران، ۱۴۰۰، دوره ۱۲، شماره ۱، صفحات ۶۱-۳۳
۷۵	مطالعه پدیدارشناسی تجربه زیسته سلامت‌محور جوانان سیستان و بلوچستان در بحران کووید-۱۹	الهام شیردل و همکاران	نفر ۴۰	فقدان مسئولیت پذیری بهداشتی، تخریب سلامت جمعی و اشاعه سبک زندگی سلامت‌محور	مسائل اجتماعی ایران، ۱۴۰۰، دوره ۱۲، شماره ۱، صفحات ۸۴-۶۳
۷۶	مطالعه کیفی مسائل و چالش‌های زندگی زنان در همه‌گیری کووید-۱۹	زغرا میرحسینی	نفر ۲۱	زندگی مختل شده، چالش‌های بهداشت و سلامت، نظارت تشدید یافته بر زنان، چالش‌های شغلی و خانه‌داری	مسائل اجتماعی ایران، ۱۴۰۰، دوره ۱۲، شماره ۱، صفحات ۲۱۹-۱۹۷
۷۷	تحلیل کیفی دیدگاه‌های جوانان در مورد فاصله‌گذاری اجتماعی در طول بیماری همه‌گیر کووید-۱۹	بهرام نیک بخش، مهران حافظی بزرگانی	-	تصورات همواتر با قوانین بهداشتی در جوانان نسبت به سایر سنین	علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، ۱۴۰۰، شماره ۳۷، صفحات ۳۴۹-۳۷۰

ردیف	عنوان مقاله	پدیدآورندگان	حجم نمونه ^۱	یافته‌ها	مشخصات انتشار
۷۸	بازنمایی کرونا در بستر تلگرام شبکه‌های فارسی زبان داخلی و ماهواره‌ای (طاهه) مطالعه تطبیقی کانال‌های خبرگزاری صدا و سیما، صدای آمریکا و من و تو	جواد صادقی، ابراهیم فغنی	۲۰۰ متن تصویری	تثبیت نظام ارزش‌ها و حفظ وضع موجود در رسانه ملی و بزرگ‌منجای بحران رسانه‌های خارجی	پژوهش‌های ارتباطی، شماره ۱۴، ۱۰۱، دوره ۹، صفحات ۱۲-۹۱
۷۹	تحلیل مناسبات خانوادگی در دوران کرونا: نادر سری‌محبت‌بار (تحلیل مناسبات خانوادگی در دوران کرونا در کرمان)	پینظر جلالی و همکاران	۱۰ نفر	برجستگی نقش خانواده و زن، التمیزه‌مندان خانواده، بحران تربیتی و فراغتی	مطالعات اجتماعی ایران، ۱۴۰۱، دوره ۱۶، شماره ۱، صفحات ۳-۲۷
۸۰	مطالعه‌ای فراترکیب در شناسایی شایستگی‌های شهروند جهانی همزیست با کرونا در نظام آموزش و پرورش	محموبه البرزی و همکاران	۳۱ مقاله	پنج مضمون سازمان‌دهنده (آموزش مجازی، حوزه‌های تفکر، آگاهی‌های بهداشتی، راهبردهای خودنظافی، مسئولیت‌پذیری) و سه مضمون فراگیر (دانش، مهارت و نگرش)	مطالعات اجتماعی ایران، ۱۴۰۱، دوره ۱۶، شماره ۱، صفحات ۵۲-۲۸
۸۱	تجارب زیسته جوانان از چالش‌های فرآیند تشکیل خانواده در دوران پیش و پس از کرونا	مهسا لاریجانی و همکاران	۲۰ نفر	نگرانی معیشتی، فقدان امنیت اقتصادی، نبود آموزش مواجه با بحران	زنان و خانواده، ۱۴۰۱، دوره ۱۷، شماره ۱، صفحات ۱۳۱-۱۱۳
۸۲	شناسایی عوامل مرتبط بر تاب‌آوری اجتماعی در شرایط شیوع بیماری کوید-۱۹ (مورد مطالعه: شهر وندان بالای ۱۸ سال شهر همدان)	صفی‌الله صفائی، نسرتین مرادی شهباز	۳۸۲ نفر	رابطه مثبت و معنادار آگاهی، سرمایه اجتماعی، امنیت شفلی، پایگاه اجتماعی و اقتصادی و سن افراد با تاب‌آوری	جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی، شماره ۱۹، دوره ۹، شماره ۱، صفحات ۱۲۲-۱۱۷

ردیف	عنوان مقاله	پدیدآورندگان	حجم نمونه	یافته‌ها	مشخصات انتشار
۸۳	نقش همه‌گیری کووید-۱۹ در رشد یاریگری: مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه‌های یزد	احمد کالته‌ساداتی، زهرا فلک‌الدین	۲۶ نفر	تقویت اصل یاریگری بر پایه ترکیبی از ارزش‌های سنتی و مدرن	مسائل اجتماعی ایران، ۱۴۰۱، دوره ۱۳، شماره ۱، صفحات ۲۲۷-۲۰۹
۸۴	کرنا، دین و دولت	اکرم حمیدیان، فرزاد فتحی	-	تغییر در حوزه اقتصاد و فرهنگ	مطالعات کاربردی در علوم اجتماعی و جامعه‌شناسی، ۱۴۰۱، سال پنجم، شماره ۱ (پیاپی ۱۹)، جلد دوم، صفحات ۴۰-۲۵
۸۵	مطالعه پیامدهای اجتماعی روان‌شناختی وضعیت همه‌گیری کرنا در سازمان‌های دولتی: نقش تعدیل‌کننده حمایت مسئولانه سازمان (مورد مطالعه: کارکنان مجتمع گاز پارس جنوبی)	سعید کشاورزی و همکاران	۵۰۰ نفر	رابطه عملکرد حمایتی سازمان و خطرات ابتلا به کرنا	مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، ۱۴۰۱، دوره ۱۱، شماره ۱ (پیاپی ۴۱)، صفحات ۵۱-۳۳
۸۶	واکای تجربه زیسته گذران اوقات فراغت جوانان، پیش‌پس از شیوع کرنا	مرضیه ابراهیمی، الهام سخانی	۱۳ نفر	فراهم کردن امکان گذران اوقات فراغت در خانه و تغییر سبک استفاده از فضای مجازی	مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، ۱۴۰۱، دوره ۱۱، شماره ۱ (پیاپی ۴۱)، صفحات ۲۲۲-۱۹۳
۸۷	سواد سلامت در شبکه تلویزیونی (سلامت) پیش‌پس از شیوع کرنا	مینا نعمتی سولدرق و همکاران	۳۳۶ ساعت برنامه	تغییر الگوی رفتاری و سبک زندگی بینندگان، پیشگیری از بیماری‌ها و توانمندسازی، اولویت بعد جسمانی سلامت نسبت به سایر ابعاد	پژوهش‌های ارتباطی، ۱۴۰۱، سال بیست‌ونهم، شماره ۱ (پیاپی ۱۰۹)، صفحات ۲۹-۹
۸۸	تحلیل عوامل مؤثر بر نحوه مواجهه افراد با بیماری کرنا با تأکید بر دین‌داری و بی‌تفاوتی اجتماعی	بهنام لطفی خاچکی، طاهره لطفی خاچکی	۳۰۰ نفر	رابطه افزایش بی‌تفاوتی اجتماعی با عدم رعایت اصول بهداشتی، رفتار مسئولانه افراد دین‌دارتر در برخورد با کووید-۱۹	مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، ۱۴۰۱، دوره ۱۱، شماره ۲، صفحات ۴۵۹-۴۴۴

ردیف	عنوان مقاله	پدیدآورندگان	حجم نمونه ^۱	یافته‌ها	مشخصات انتشار
۸۹	رابطه اعتماد مردم به دولت و بیرونی آن‌ها از ترمیم‌های بهداشتی مرتبط با کرونا (مطالعه موردی ساکنان شهر تهران)	منصوره مهدی خاچکی	۳۰۰ نفر	مستستگی بیرونی از ترمیم‌های بهداشتی و اعتماد به دولت	رفاه اجتماعی، شماره ۸۵، ۴-۹ صفحات
۹۰	مسئولیت اجتماعی دانشگاه در مقابله با بحران ویروس کرونا	خدیجه آذری، غلامرضا ذاکر صالحی	۲۱ منبع	مسئولیت اجتماعی دانشگاه در مقابله با کرونا، افزایش دانش اجتماعی، استقرار مدیریت بحران، ایجاد ساختار انعطاف‌پذیر	رفاه اجتماعی، شماره ۸۵، ۱۴۰۱، شماره ۸۵، صفحات ۱۲۲-۷۱
۹۱	واکرای نقش دین در سلامت اجتماعی - روانی در مواجهه با پاندمی کووید-۱۹	غلامرضا تاج‌پیش و همکاران	۲۳ نفر	تقویت نقش دین در بهبود سلامت	اسلام و مطالعات اجتماعی، شماره ۳۷، شماره ۱۴۰۱، شماره ۱۵۲-۱۸۰
۹۲	فرصت‌ها و تهدیدهای ناشی از مجاز شدن تعاملات استاد و دانشجو در شرایط پاندمی کووید ۱۹	منصوره مهدی زاده	۲۰ نفر	فرصت‌ها: انعطاف‌پذیری مکانی و زمانی، کاهش هزینه، حذف سلسله مراتب علمی، وسعت مخاطبان، امکان شبکه‌سازی، چالش‌ها: عدم دسترسی به منابع علمی، عدم آمادگی مهارتی و ذهنی در مواجهه با فضایی سایبر، باز تولیدی حاصل از آموزش، عدم وحدت شناسایی دانشجو با آن و کاهش بازخوردگیری، کاهش شومر جمع، انگیزه اشتراک، نظارت وضعف جامع‌پذیری عملی	مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، شماره ۳ (پیاپی ۱۳)، دوره ۱۱، ۱۴۰۱، شماره ۷۶۸-۷۷۸

مشخصات انتشار	یافته ها	حجم نمونه	پدیدآورندگان	عنوان مقاله	ردیف
جامعه‌شناسی ایران، ۱۴۰۱، دوره ۲۳، شماره ۲، صفحات ۷۳-۹۷	سبک زندگی سلامت محور و معیشت‌گرا	۱۵ نفر	فاطمه جواهری و همکاران	مدلی برای تحلیل کیفی شیوه‌های مقابله با پیامدهای همه‌گیری کرونا؛ با تأکید بر دوگانه سلامت و معیشت	۹۳